

**Siuronkallion
rakennustapaohjeisto**

1 Rakennustapaohjeiston merkitys	3
2 Siuronkallio	5
2.1 Siuronkallion syntyhistoria	5
2.2 Kaavoituksen historia	8
2.3 Siuronkallion ominaisluonne ja erityispiirteet	9
Korjaajan kymmenen käskyä	12
3 Rakennusten korjaus	13
3.1 Korjaamisen periaatteet	13
3.2 Vesikatto	14
Tiilikate	15
Kolmiorimahuopakate	16
Peltikate	16
3.3 Kantavat rakenteet	18
Perustukset	18
Alapohja	18
Hirsirunko	19
3.4 Ikkunat	20
Ikkunan korjaaminen	21
3.5 Kuisti ja ulko-ovi	23
Kuisti	23
Ulko-ovi	24
3.6 Ulkovuoraus	25
3.7 Rakennusten väriyty ja maalaus	26
Suositeltavia väriyhdistelmiä	
Siuronkallion taloihin	27
Maalin valinta	27
Öljymaali	28

Keittomaali	30
Petroliöljymaali	33
Yhteenveto ja yksinkertaisia neuvoja	33
3.8 Lämmöneristyksen parantaminen	34
3.9 Rakennuksen laajentaminen	36
3.10 Pihat ja aidat	37
4 Täydennysrakentaminen	39
4.1 Täydennysrakentamisen periaatteita	39
Rakennuksen muoto ja mitat	39
Vesikatto	40
Julkisivut: Ikkunat ja vuorilaudoitus	41
Piharakennukset	41
Ympäristö	41
4.2 Suunnittelun kulku (luvat ja asiakirjat)	42
Rakennuslupa	42
Toimenpidelupa	43
Rakennuksen purkamislupa	43
Rakennuslupaa haettaessa tarvittavat asiakirjat	43
5 Sanasto	44
6 Tukimuodot	48
7 Yhteystiedot	49
8 Lähdeluettelo ja kirjallisuus	50
Painetut lähteet	50
Painamattomat lähteet	52

I RAKENNUSTAPAOHJEISTON MERKITYS

Rakennustapaohjeet täydentävät ja tarkentavat asemakaavan ja rakennusjärjestyksen määräyksiä Siuronkalliolla. Rakennustapaohjeiston tarkoituksena on antaa tietoa alueelle sopivasta korjaus- ja rakennustavasta. Ohjeet ovat luonteeltaan suosituksia niin rakentajille kuin viranomaisillekin. Ohjeistossa kerrotaan alueen historiaa, luonnehditaan erityispiirteitä ja annetaan ohjeita rakennusten korjaamiseen ja ympäristön hoitoon.

Siuronkallio on arvotettu valtakunnallisesti merkittäväksi kulttuurihistorialliseksi ympäristöksi. Näitä arvokkaita ympäristöjä Tampereen seutukaava-alueella on satakunta, joten jokaiseen ympäristöön on syytä suhtautua kunnioittaen ja vaalien. Rakennustapaohjeisto on yksi tapa edesauttaa alueen erityispiirteiden säilymistä ja helpottaa asukkaiden ja rakentajien valintoja. Rakennusten oikean hoidon ja korjauksen ohella yhtä tärkeää on huolehtia ympäristön hoidosta.

Siuronkalliota rakennettaessa hyödynnettiin lähiympäristön raaka-aineita ja osaamista. Siten rakennusten suhde luontoon ja ympäristöön tuli luontevaksi. Rakentamisen paikalliset ominaispiirteet toteutuivat paikallisin työvoimin ja rakennustavoin, ja Siuronkalliosta muodostui yhtenäinen kokonaisuus ilman alueellista suunnitelmaakin.

Nykyään vaikutteita tulee monelta eri taholta ja perinteiset taidot ja tavat ovat vaarassa hävitä. Uusia materiaaleja ja menetelmiä käytetään tuntematta niiden käyttäytymistä ja ominaisuuksia. Rakennustapaohjeiston tarkoituksena on auttaa korjaajaa löytämään vanhaan rakennukseen sopivat ratkaisut niin materiaalien kuin korjaustavain osalta.

Täydennys- ja lisärakentamisosuudessa painotetaan ammattitaitoisen suunnittelun ja Siuronkallion perinteitä jatkavan sekä kestävästi rakentamisen tärkeyttä.

Siuronkallion kehittäminen on tasapainoilua nykyajan vaatimusten ja historiallisten arvojen keskellä. Toivottavasti nämä ohjeet lisäävät kiinnostusta omaa asuinympäristöä kohtaan ja auttavat löytämään juuri Siuronkalliolle sopivat ratkaisutavat.

Rakennustapaohjeet ovat Nokian kaupungin rakennus- ja ympäristölautakunnan hyväksymät. Ohjeisto on syntynyt rakennusrestaurointi -opintojen artonomityönä ja se on tehty yhteistyössä Nokian kaupungin teknisen viraston kanssa.

Nokialla 18.10.2001
Riitta Henttonen

2 SIURONKALLIO

2.1 Alueen syntyhistoria

Siuronkallio sijaitsee Nokian kaupungin keskustasta 10 kilometriä länteen. Kallio on kahden järven, Kuloveden ja Jokinenjärven sekä Siuronkosken välissä. Uitto- ja sahateollisuus asettui Siuroon hyvien liikenneyhteyksien ja koskivoiman ansiosta. Ensimmäiset varmat tiedot Siuron asutuksesta ovat peräisin ajalta 1000 jKr ja ainakin 1500-luvulta lähtien Siuronkosken partaalla on ollut mylly ja saha.

Varhaisesta asutuksesta huolimatta Siuronkallion rakentaminen alkoi 1800-luvun lopussa ja jatkui kiivaana 1900-luvun alkuvuosikymmenet. Alkususäys rakentamiselle oli Tampere-Pori rautatien valmistuminen vuonna 1895. Samoihin aikoihin valmistui tyyppipiirustusten mukaan rakennettu Siuron asema, joka edustaa tyyppillistä tuonaikaista nikkarityylistä asemarakentamista runsaine listoituksineen, kasetointeineen sekä vaaka- ja pystylaudoituksineen. Asemalla oli 1900-luvun alussa erittäin vilkas tavara- ja matkustajaliikenne ja runsaasti henkilökuntaa. Vuonna 1895 perustettiin Reposaaressa eli Saaren saha ja silloin alkoi myös Siuron ja Kyröskosken välinen laivaliikenne, olihan Siuro myös Kyröskosken uittoreitin päätepiste ja Kyrö Oy:n puutavarasatama.

Rakentamisen tahti kalliolla kasvoi, kun vuonna 1904 perustettiin Valtion saha ja heti seuraavana vuonna tilanomistaja Elving perusti kosken partaalle puuhiomon, joka toimi aina 1950-luvulle asti. Vuonna 1919 Siuron teollisuuslaitoksissa oli

250 työpaikkaa ja työväkeä siirtyi Siuroon Ikaalisista ja Parkanon seuduilta. Alue sai kutsumanimikseen ”parkanolaisen Ameriikka”.

Siurossa talot rakennettiin suurimpien tilojen, Haukkalan ja Knuutilan maille. Aluksi ne sijoituivat pääasiassa nykyisen Siuron tien varteen, mutta tonttitarpeen kasvaessa Haukkala vuokrasi ra-

Kuva 1. Jo vuoden 1686 karttaan on Siuronkosken partaalle merkitty mylly.

kentäjille myös viljelykseen kelpaamattoman Siuronkallion. Vuokrasopimukset tehtiin yleensä 50 vuodeksi ja vuokra maksettiin Haukkalaan osittain rahana ja osittain päivätöinä. Alue rakentui villisti, ilman asemakaavaa tai muita alueellisia suunnitelmia. Tonttien muoto vaihteli maaston ja rakentajan mieltymyksen mukaan ja raja kulki esimerkiksi pitkin sopivaa kallionreunaa tai polunsyryä. Varakkaampien talot ja kaupat sijaitsivat Siurontien varressa, missä tontinvuokra oli kalliimpi ja työläisten asunnot korkealla mäen päällä. Varakkaampien talot erosivat selvästi myös kooltaan työläisten asunnoista. Rautatieläisten asunnot olivat asemapäällikön ja ratamestarin taloja lukuunottamatta vaatimattomia.

Kuva 2. Siuron rautatieasema muodostaa muiden rautatieläisten rakennusten kanssa valtakunnallisesti merkittävän rautatieympäristön.

Siuron rukoushuoneyhdistyksen rakennuttama ja rakennusmestari Heikki Tiitolan suunnittelema rukoushuone valmistui 1910. Vuonna 1928 se korjattiin ja vihittiin kirkoksi. Kirkko sijaitsee hallitsevalla paikalla Siuronkallion laella, ja sen vieressä on nykyisin kerhotiloina toimiva entinen pappilarakennus.

Kalliolle nousi vain yksi tie entiseltä Turuntieltä, muuten kuljettiin polkuja pitkin tai oikaistiin pihojen poikki. Tie alueen halki rakennettiin vuonna 1931.

Rakennusaineet taloihin saatiin pääasiassa Valtion sahalta, mutta osa rakennuksista on tehty vanhojen siirrettyjen rakennusten hirsistä. Talot ovat Tampereen Pispalan tapaan rakentajien itsensä suunnittelema ja pystyttämiä. Siuronkallion rakennukset ovat suurimmaksi osaksi hirsitaloja, mutta joukossa on muutamia lautarakenteisiakin. Hirsirakenteiseen taloon liittyi usein lautarakenteinen kuisti. Vain varakkaimmat muurasivat taloihinsa kiviperustuksen, muut talot tehtiin nurkkakivien varaan. Yleisin rakennustyyppi on torppareiden ja mäkitupaläistenkin keskuudessa käytetty eteiskamaritupa eli keittiön, kamarin ja eteisen käsittävä yhden perheen talo. Kalliolta löytyy myös rakennustyyppiä, jossa oli kaksi kamaria - tai pirtti ja kamari ja keittiö näiden välissä. Kalliolla oli myös muutamia yhteiskeittiörakennuksia. Pääsääntöisesti asuttiin hyvin ahtaasti.

Siuro oli 1900-luvun puoleen väliin asti monipuolisesti liikennöity ja kauppa- ja kauppaliikkeitä oli runsaasti. Laivat kulkivat sekä

Kulovedellä että Kyröskosken uittoreitillä. Linja-autoliikenne ja rautatie vielä lisäsivät liikkumisen mahdollisuuksia. Siuronkallion kaupat, kahvilat, leipomot, kestkievearit ja jopa virvoitusjuomatehdas tarjosivat palveluitaan alueelle muuttaneelle väestölle sekä matkalaisille.

Tonteille rakennettiin runsaasti talousrakennuksia kotieläimiä ja varastointia varten. Piharakennukset olivat asuinrakennukseen nähden melko suuria, sillä saha antoi työmiehilleen talven polttopuut kerralla. Piharakennukset olivat yleensä lautarakenteisia ja suoraan maan päälle perustettuja. Saunat tehtiin hirsirakenteisina joko ulkorakennuksen yhteyteen tai erilliseksi rakennukseksi. Koska kaikilla ei ollut omaa saunaa, kalliolla oli vielä sotienkin jälkeen yleisiä saunoja.

Tontit olivat kallioisia, mutta siitä huolimatta asukkaat tekivät pihoihin pieniä kasvi- ja kukkamaita. Myös omenapuita ja sireenipensaita istutettiin ja varsinkin sotien jälkeen pihan hoitoon alettiin kiinnittää entistä enemmän huomiota.

Kuva 3. Siurontien varteen rakennettiin suurimmat talot, kuvassa entisen sahanjohtajan talo 1920-luvulta.

Nokian muuttuessa kauppalaksi vuonna 1937 alettiin talojen paloturvallisuuteen, kuntoon ja siisteyteen kiinnittää huomiota. Myös taloudelliset suhdanteet näkyivät siurolaisten taloissa. 1920-luvun taloudellisesti hyvä kausi oli vilkasta talojen vuoraus- ja maalausaikaa. Sotaa seurannut pula-aika palautti rakennuksiin paloturvattomat pärekatot, muuten katemateriaalina käytettiin yleensä huopaa ja tiiltä. Luontaistalouden aikaa elettiin ainakin osittain aina sotiin asti, minkä jälkeen kotieläimet vähitellen hävisivät. Viimeistään sodan jälkeen

rakennettiin moniin taloihin lisähuoneita jatkamalla taloa tai rakentamalla vinttikamareita. Mäkitupalaki mahdollisti tonttien lunastamisen asukkaille, mutta sota viivästytti sen toteutumista 1940- ja 50-luvulle asti.

Vaikka taloja on korjattu ja joitakin uudisrakennuksia rakennettu, on vapaan rakentamisen synnyttämä miljöö yhä 2000-luvulla tallella. Tosin hyvin alkuperäisyytensä säilyttäneet rakennukset ovat laskettavissa kahden käden sormin. Siuronkallion rakennuskannan säilymisen on taannut osittain sodan jälkeinen rakennuskielto sekä tulipalojen vähyys. Jotta Siuron-

kallio säilyy tulevaisuudessakin vireänä asuinalueena, on tärkeää, että koko alueelle rakennetaan kunnallistekniikka, talot korjataan niiden arvon mukaisesti ja uudet rakennetaan ajatonta ja kestävää rakennustapaa noudattaen.

Lähteet: Vilppo, M-L. (1977). Nokian Siuronmäki. Rakennukset ja asuminen. Suomalaisen ja vertailevan kansatieteen proseminaariesitelmä. Turun yliopisto, kansatieteen laitos.

Hurme, T.(1986). Siuronkallio, Nokia. Alueellinen perusrakennussuunnitelma. Diplomityö TTKK:n arkkitehtuurin osasto.

2.2 Kaavoituksen historia

Pirkanmaan seutukaavassa, joka on vahvistettu 6.6.1997, Siuronkallion alue on osoitettu virkistys- ja taajamatoimintojen alueeksi.

Vuodelta 1982 on Siuro-Linnavuori-Kulju-osayleiskaava, jossa Siurontien pohjoispuolinen alue on osoitettu pientaloalueeksi, läntinen ja pohjoinen rantavyöhyke puistoalueeksi sekä kaakkoisnurkkaus liiketilojen alueeksi. Liiketiloiden osaa lukuunottamatta koko alue on merkitty suojelua edellyttäväksi alueeksi.

Voimassa olevat asemakaavat on laadittu vuosien 1971-1993 aikana. Parhailaan on vireillä (2001) Siuronkallion läntisen ja pohjoisen osan asemakaava ja kaavan astuessa voimaan koko Siuronkallion alue on asemakaavoitettu. Mikäli kaava

Kuva 4. Ratamestarin talo on rakennettu kirkon ja Siurontien väliseen rinteeseen vuonna 1895.

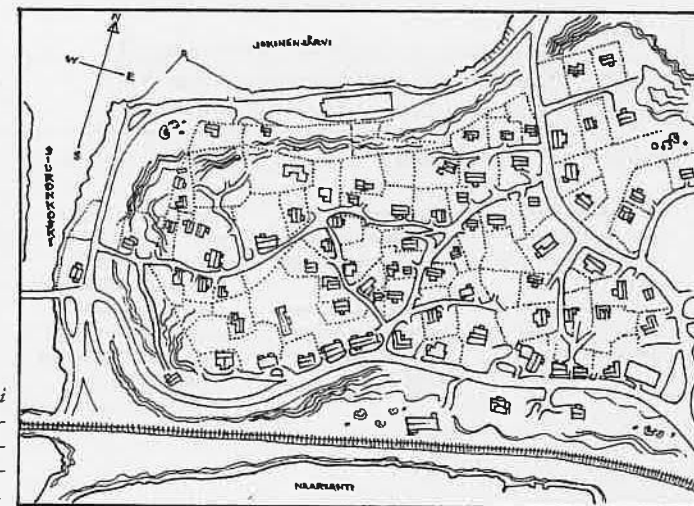
Kuva 5. 1920-luvulta oleva mansardikattoinen Koski-Baari on maisemallisesti ja paikallisesti merkittävä rakennus.

hyväksytään nykyisessä muodossaan, tulee Siuronkallion länsirinteelle neljä uutta erillispientalojen tonttia. Suojelumerkinnän kaavassa saavat Siuron kirkko, Koski-Baari, ratamestarin talo ja Seppälä.

2.3 Siuronkallion ominaisluonne ja eristyspiirteet

Siuronkallio on selkeästi rajautuva kokonaisuus Miharintien, Kuloveden, Siuronkosken ja Jokinenjärven keskellä. Järvet, koski ja vaihteleva maasto tekevät Siuronkalliosta maisemallisesti ainutlaatuisen. Asutus sijoittuu jyrkkärinteiselle kalliolle epäsäännöllisesti, joka tuo alueelle vaihtelevuutta ja mielenkiintoa. Siuronkalliolta löytyy erilaisia vyöhykkeitä: kaupat ja suurimmat talot sijaitsevat Siurontien varressa, kallion keskiosassa on villisti ja tiheästi rakennetut talot, kallion pohjoisosissa pienimmät mökit ja lähes luonnontilassa olevat metsiköt sekä eteläosassa rautatien valtaama alue. Vyöhykkeisyys lisää alueen moni-ilmeisyyttä vaikuttavien luonnonmaisemien lisäksi.

Siuronkalliolle tyypillistä on vaihtelevuus. Alueella on sekä tiiviisti että väljästi rakentuneita tontteja, tonttikoot vaihtelevat runsaasti ja rakennukset ovat tyyliltään erilaisia. Runsaas kas-

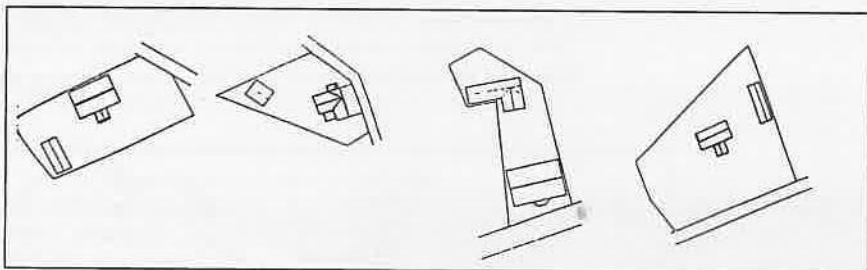

Kuva 6. Kartasta voi havaita asutuksen vyöhykkeisyyden ja vesistöjen vaikutuksen Siuronkallion luonteeseen.

villisuus, yhtenäinen työskentelytapa ja -aika sekä mittakaava kuitenkin yhdistävät alueen selkeäksi kokonaisuudeksi. Myös näkymät vaihtelevat rakennusten ja kasvillisuuden rajaamista tiivistä katu- ja pihatiloista laajoihin järvinäkymiin. Vuodenajat muuttavat oleellisesti Siuronkallion olemusta. Kesällä hyvin hoidetut ja vehreät puutarhat ovat pääosassa, talvisin korostuu rakennettu maisema.

Rakennusten sijainti tontilla ei riipu naapuritonteista vaan lähinnä tontin maastonmuodoista. Talot rakennettiin kohtaan, joka oli rakentamiselle edullisin, ja rakennukset sijoitettiin rinteeseen suuntaisesti. Maaperä on hyvin rakennettavaksi sopivaa kalliota ja moreenia. Asuinrakennukset sijaitsevat joko kadun reunassa rajaten katutilaa tai tontin sisäosassa. Piharakennuksia on yleensä 1-2 kappaletta, ja useimmiten ne sijaitsevat tontin reunoilla rajojen suuntaisesti (ei katua vasten pitkittäin).

Taru Hurme on luokitellut rakennusten sijainnin tontilla neljään eri ryhmään:

Tyyppi 1

- piha avautuu kadulle
- rakennus tontin sisäosassa (keskellä tai rajaa tonttia)
- talousrakennukset yleensä tontin rajalla muodostaen pihatilaa
- 17 kpl

Tyyppi 2

- piha avautuu kadulle
- asuinrakennus rajaa katutilaa (pääty tai pitkä sivu)
- talousrakennukset yleensä tontin rajoilla; vaikutus pihatilaan vaihtelee
- 17 kpl

Tyyppi 3

- piha sulkeutuu kadulle päin
- asuinrakennus (tai harvoin talousrakennukset) rajaavat katutilaa
- talousrakennukset yleensä tontin rajoilla muodostaen pihatilaa
- 18 kpl

Tyyppi 4

- ei selvästi rajautuvaa pihatilaa
- rakennus keskellä tonttia
- talousrakennukset yleensä tontin rajoilla; vaikutus pihatilaan vaihtelee
- 18 kpl

Suurin osa Siuronkallion taloista on hirsirakenteisia, mikä määrää niiden mitat ja muodon. Rakennukset ovat pieniipiirteisiä ja tyyppisiä 1900-luvun alun työläisasumuksia. Asuinrakennukset ovat kapeita ja pitkiä kooltaan, jolloin osa huoneista on koko rungon syvyisiä. Tällaisen pohjaratkaisun etuna on luonnonvalon saanti jopa kolmelta ilmansuunnalta yhteen huoneeseen. Verrattuna leveämpään pohjaratkaisuun kapeassa rungossa ei muodostu pimeitä käytäviä rungon keskelle. Siuronkallion talojen runkosyvyys vaihtelee 5-8 metriin ja pituudet 8-15 metriin. Talot ovat 1-1 1/2 -kerroksisia ja lähes kaikissa on lautarakenteinen kuisti, joissakin jopa kaksin kappalein. Kuistin paikka julkisivulla vaihtelee ja kuistissa on joko harja- tai pulpettikatto. Pienimmät talot ovat pohjamuodoltaan neliöitä ja niissä kuisti on rakennuksen keskellä tai sivulla. L-muotoisissa rakennuksissa ei yleensä erillistä kuistia ole.

Harjakatto on yleisin kattomuoto ja käytetyimpiä katemateriaaleja ovat tiili, huopa ja pelti. Yleisin ulkovaorautyyppi on pystypeiterimalaudoitus, jota on koristettu vaaka- tai pystypaneelilla. Koristeellisia yksityiskohtia laudoituksessa on käytetty varsin vähän. Suosituin ikkunamuoto on T-ikkuna, 6- ja 4-ruutuisen ohella. Ikkunat on sijoitettu rakennukseen symmetrisesti ja kulmaikkunoita löytyy vain kuisteista. Kattoikkunoita rakennuksissa ei ole käytetty. Väritykseltään rakennukset ovat vaaleita, keltaisia, punaisia ja vihreitä. Ikkunanpuutteet ovat valkoiset.

Runsas kasvillisuus ja rehevät puutarhat kaunistavat Siuronkallion maisemaa sekä vähentävät alueen tuulisuutta. Olennainen osa Siuronkallion olemusta ovat kapeat ja mutkittelevat, sora-pintaiset kadut. Katuja ei pitäisi tarpeettomasti leventää eikä niitä tule asfaltoida.

Korjaajan 10 käskyä

1. Korjaustöistä suurin osa on muutoksia, pieni osa vaurioiden korjauksia. Korjaus tulee sitä halvemmaksi ja säilyttää talon historiallisen arvon sitä paremmin, mitä vähemmän tehdään. Harkitse siksi tarkoin, mitkä muutokset ovat hintansa arvoisia.
2. Vanhan rakennuksen historiallinen arvo on sen vanhassa materiaalissa, ei vain sen tyyliässä. Mitä enemmän materiaalia poistetaan, sitä enemmän historiallista arvoa menetetään. Uusi voi olla vanhan näköinen, mutta se ei ole vanha; satavuotiaan rakennusosan toimitusaika on sata vuotta.
3. Älä korjaa kunnossa olevaa, äläkä uusi korjattavissa olevaa. Selvitä vaurion syy ja poista se.
4. Mikään korjaus ei ole lopullinen, vaan ainoastaan uusi lenkki ketjussa. Korjauksen on siksi oltava korjattavissa - älä käytä ratkaisuja, joita myöhemmin on mahdoton poistaa.
5. Käytä samoja materiaaleja ja työmenetelmiä kuin ennenkin on käytetty. Unohda kokeilut uutuuksilla. Säilytä vanha rakenne. Ellei se olisi kelvollinen, ei talostasi olisi koskaan tullut vanhaa.
6. Useimmat vauriot johtuvat huonosta hoidosta ja väärästä korjauksesta. Älä laiminlyö huoltotöitä. Älä usko huoltovapaisiin materiaaleihin, käytä mieluummin materiaaleja, joiden huolto on helppoa.
7. Lämpöaloudelliseksi korjaukseksi riittää useimmiten rakenteiden tuulitiivistäminen, yläpohjan eristyksen lisääminen on myös helppoa. Eristettä mieluummin ylle kuin seiniin.
8. Hyväksy vinoutta ja pientä epäkäytännöllisyyttä. Hyväksy tyylikerrostumia ja vanhanaikaisia ratkaisuja.
9. Hylkää tyyli- ja materiaaliäjäjitelmät. Hylkää haaveet alkuperäistämisestä; vanha rakennus voi olla uusi vain kerran.
10. Jos sinulla on varaa rikkoa näitä käskyjä, sinulla on varaa rakentaa uusi mielesi mukainen talo. Kenelläkään ei ole varaa väitträä, että satavuotias talo on huonosti rakennettu.

3 RAKENNUSTEN KORJAUS

3.1 Korjaamisen periaatteet

Siuronkallion asemakaava edellyttää, että "uusien rakennusten sekä nykyisissä rakennuksissa tehtävien korjaus- tai muutostöiden tulee olla sellaisia, että merkittävän kulttuurihistoriallisen ympäristön luonne ei oleellisesti muutu. Rakennusten tulee muodoltaan, väriykseltään ja julkisivujäsentelyltään sopeutua ympäristön rakennuksiin. Vanhat pihajärjestelyt, -rakenteet ja -istutukset tulee mahdollisuuksien mukaan säilyttää ja korjata".

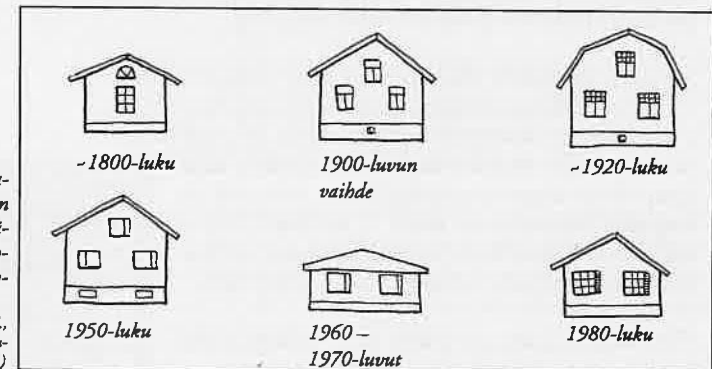
Rakennuksen säilymisen perusedellytyksiä ovat säännöllinen hoito ja kunnossapito. Säännölliset huoltotoimenpiteet tulevat edullisemmaksi kuin hoitamattoman rakennuksen kuntoon saattamiseksi tehtävät laajat korjaukset.

Ennen korjauksen aloittamista kannattaa ammattilaiselta pyytää lausunto tarvittavista korjauksista, jotta välttyään turhalta ja liialliselta uusimiselta. Varmuuden vuoksi ja kerralla kaikki uusiksi -ajattelua tulee välttää. Usein korjaamiseksi riittää vaurion syyn selvittäminen ja sen poistaminen.

Perinteisten materiaalien ja työtapojen käyttö takaa, että korjattu rakennusosa toimii entisen kaltaisesti ja on myöhemminkin korjattavissa tutulla tavalla. Monet nykyajan rakennusaineet ja -maalit eivät koostumuksensa (mm. muoviva sisältävät maalit)

Kuva 7. Eri aikakausille tyypillisten rakennusten erot näkyvät niiden ulkoasussa ja mittasuhteissa selvästi.

(Kuva: Aarrevaara, E., Orimattilan maaseutualueiden rakennustapaohjeet.)

vuoksi sovellu vanhaan rakennukseen, vaikka niitä uudisrakentamisessa voidaankin käyttää. Kuitenkin on muistettava, että aiemminkin on voitu tehdä virheitä tai edelliset korjaukset ovat olleet vääränlaisia. Nämä selkeät virheet on toki syytä poistaa korjaustöiden ohessa.

Korjaajan tulee myös hyväksyä rakennuksen vuosien mittaan tehdyt korjaukset ja tyylliset kerrostumat. Ne kertovat rakennuksen historiasta ja ovat yhtä arvokkaita kuin rakennuksen vanhimmat ja alkuperäisimmät osat. Lastulevyistä ja muovimateriaalista saa toki hyvällä omallatunnolla luopua.

Asiansa osaava korjaaja takertuu yksityiskohtiin. Listat, laudoitukset ja kaikki rakennuksen yksityiskohdat niin talon sisällä kuin ulkonakin ovat oleellinen osa talon kokonaisilmettä ja kertovat oman aikansa tyylihistoriaa.

Onnistuneessa korjauksessa ei muuteta talon luonnetta, hävitetä yksityiskohtia eikä tehdä turhia muutoksia.

3.2 Vesikatto

Vesikatto on rakennuksen säilymisen kannalta sen tärkein rakennusosa ja myös säälle alttein ja usein rakennuksen nopeimmin kuluva osa. Säännöllisellä ja oikealla huollolla katteen ikää voidaan kuitenkin oleellisesti pidentää. Rännit, syöksytorvet, raitteet, piipunjuuret ja muut läpiviennit on puhdistettava säännöllisesti roskista, lehdistä ja neulasista. Katon mahdolliset vuotokohdat kannattaa tarkistaa säännöllisin väliajoin ullakon puolelta ja tarvittavat korjaukset tehdä viipymättä.

Vesikatton korjauksen yhteydessä on syytä pitäytyä vanhassa katemateriaalissa ja uudisrakennuksen katemateriaaliksi valitaan mieluiten naapurirakennuksissa jo ennestään esiintyvä materiaali. Materiaalin yhtenäisyyden merkitys korostuu matalasti ja tiiviisti rakennetussa ympäristössä. Siuronkalliolle ominaisin kattomuoto on satula- eli harjakatto, jota on käytetty niin asuin- kuin talousrakennuksissakin. Harjakattojen kaltevuudet vaihtelevat 20-40 asteen välillä.

Tiili, konesaumattu, galvanoitu pelti ja kolmiorima- huopakate ovat kaikki hyviä vaihtoehtoja katemateriaali-

Kuva 8. Yksityiskohtien: mm. listojen ja laudoituksen säilyttäminen takaa rakennuksen kokonaisilmeen säilymisen.

MUISTATA!

**Säännöllinen
puhtaanapito pidentää
katteen elinikää
oleellisesti.**

liksi. Myös pärekatto on sopiva valinta rakennukseen, joka on aiemmin katettu päreillä, mikäli palomääräykset sen sallivat ja riittävästä paloturvallisuudesta ja -vakuutuksista huolehditaan. Muovipinnoitetut tai tiilenmuotoa jäljittelevät peltikatteet eivät kuulu vanhaan rakennukseen, ja niitä tulee välttää. Katemateriaalin ohella talon ulkonäköön vaikuttavat ratkaisevasti myös savupiiput. Savupiiput tulisi säilyttää rakennuksessa ja niitä voidaan käyttää ilmahormeinea, vaikka tulisijat eivät enää olisikaan käytössä.

Syöksytorvet ovat vanhoissa rakennuksissa olleet lähes poikkeuksetta pyöreitä. Siksi nykyisin suosittuja kulmikkaita syöksytorvia pitäisi vanhassa rakennuksessa välttää.

Tiilikate

Savesta poltettu tiili on kateaineena ikivanha. Suomessa se yleisty 1900-luvun alkupuolella. Savitiiliä valmistettiin Suomessa 1900-luvun alusta 1950-luvulle saakka, jolloin betonikatotiilet syrjäyttivät savitiilen. Savi- ja betonitiilen ero on niiden valmistustavassa ja ominaisuuksissa. Savitiilet valmistetaan savimassasta puristamalla ja polttamalla, jolloin tiilen rakenteesta tulee tiivis ja sen pinnasta sileä. Betoni- eli sementtitiili valmistetaan muottiin valamalla. Vanhimpien betonitiilien vesieristys tehtiin erillisellä, siveltävällä pinnoitteella. Pinnoite kului ajan mittaan pois, ja tiilen huokoinen pinta tuli esiin. Huokoinen betonitiili on huomattavasti alttiimpi sään vaihteluille kuin savitiili. Varsinkin nykyajan talvet ovat vanhan ja kuluneen sementtitiilikaton pahimpia vihollisia, koska tiiltä rasittavia jäätymis- ja sulamiskertoja on talven mittaan useita. Nykyajan betonitiilet ovat laadukkaampia läpivärjätyn betonimassan paremman laadun vuoksi kuin aikaisemmin valmistetut.

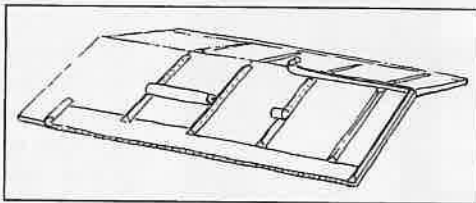
Tiilikaton puhtaanapito pidentää sen elinikää, koska roskat ja sammal pitävät tiilen pinnan kosteana. Jäätyessään märkä tiili lohkeaa ja kate alkaa vuotaa. Tiilikaton sisätaiteet eli jiirit ja piippujen juuret yms. tehdään yleensä pellittämällä.

Katteen särkyneet tiilet vaihdetaan ehjiin aina tarvittaessa. Siksi varalla tulisi olla ylimääräisiä kattotiiliä. Mikäli katolla on runsaasti rikkoontuneita tiiliä, tulee kate purkaa ja ottaa ehjät tiilet talteen. Ne voidaan koota toisen lappeen katteeksi ja hankkia uudet tiilet vain toiselle lappeelle.

Lisätietoja tiilikaton korjauksesta saa Museoviraston korjauskortista numero 6, Tiilikaton korjaus.

Kolmiorimahuopakate

Suomessa huopakatot tulivat käyttöön 1800-luvun lopulla ja yleistyivät niin kaupunki- kuin maaseuturakentamisesakin 1950-luvulla. Huopakate soveltuu hyvin erityyppisten rakennusten katteeksi.

Kattohuopaa on kiinnitetty kahdella tavalla, joko sileänä ns. tiivissaumakatteena tai ns. kolmiorimahuopakatteena. Siuronkalliolle jälkimmäinen tapa on tyyppillisempi. Rimakiinnityksen etu on, että se sallii vuotien elämisen lämpövaihteluiden mukaan. Luontainen ja paras väri on huovan pinnassa kyllästysaineena käytetystä bitumista johtuva tummanharmaa väri.

Huovan vauriot johtuvat yleensä roskien kertymisestä, sään ja käytön aiheuttamista mekaanisista vaurioista ja luonnollisesta vanhenemisesta. Nämä seikat kuluttavat huovan bitumikerrosta, ja lopulta kate alkaa vuotaa. Vuotokohdat voidaan korjata paikkaamalla tai levittämällä uusi huopakerros vanhan päälle. Vanhoissa rakennuksissa huopakerroksia saattaa olla useitakin päällekkäin.

Viime vuosikymmenien aikana yleistyneet kattohuovasta valmistetut katelaatat, nk. palahuopakatteet eivät vanhan rakennuksen katteeksi sovellu.

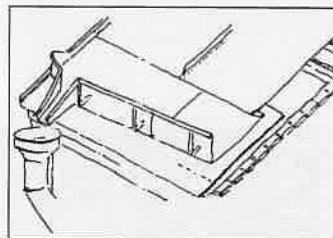
Lisätietoja huopakaton korjauksesta saa Museoviraston korjauskortista numero 4, Huopakaton korjaus.

Peltikate

Peltiä on käytetty katemateriaalina Suomessa 1600-luvulta lähtien. Kalleutensa vuoksi sen käyttö rajoittui arvorakennuksiin ja vasta 1900-luvulla käyttö yleistyi. Perinteinen peltikatto on tehty sileästä, galvanoidusta pellistä saumaten. Maalaaminen suojaa peltikattoa ruostumiselta, jonka lika ja vesi saavat aikaan. Pahimmassa vaarassa ovat kohdat, joissa vesi pääsee seisomaan, eli taitteet, liitokset ja kourut. Siksi katon kunnossapito, puhdistaminen ja ajoissa suoritettu uusintamaalaus ovat tärkeitä toimenpiteitä, joiden avulla katon ikää voidaan pidentää.

Veden pois johtamiseksi katolta käytettiin vanhoissa peltikatoissa räystäällä pystyvä, veden katolta syöksytorviin ohjaavaa

Kuva 9. Kolmiorimahuovan kiinnitystapa. Rimakiinnitys sallii vuotien elämisen lämpövaihteluiden mukaan. (Kuva: Museoviraston korjauskortisto.)

Kuva 10. Jalkarännin rakenne. Kuvassa kouru on kiinnitetty rauta- tai teräskannakkeihin, myöhemmin kouru rakennettiin puusoiron ympärille paremman kestävyysden takia. (Kuva: Museoviraston korjauskortisto.)

jalkaränniä. Kattoa uusittaessa tämä rakenne on syytä säilyttää eikä korvata sitä räystään ulkopuolisella räystäskourulla.

Jos peltikate halutaan maalata heti kattamisen jälkeen, vaatii kate ennen maalausta puhdistuksen, joka pesee varastoinnin suoja-aineet pois. Pelti voidaan pestä sinkityn pinnan puhdistamiseen tarkoitettulla aineella mekaanisesti harjaten tai vaihtoehtoisesti kevyellä vesihiekkapesulla.

Vesihiekkapesu avaa sinkityksen pinnan ja parantaa maalin tarttuvuutta. On kuitenkin varottava poistamasta sinkitystä ja venyttämästä peltiä, jonka liian voimakas paine saa aikaan.

Toinen mahdollisuus on antaa uuden peltikatteen vanhentua vähintään vuosi ennen maalausta, ja vuoden aikana suoja-aineet kuluvat pois. Samalla sinkkipintaan muodostuu maalin tarttuvuutta parantava karbonaattikerros, ns. sinkkipatina. Ennen maalausta pinta vielä pestään puhtaaksi vuoden aikana kertyneistä epäpuhtauksista.

Suosittelava maali peltikatteelle on pellavaöljystä valmistettu grafiittimaali, jonka käytöstä on vuosikymmenten hyvät kokemukset. Grafiittimaalin pigmenttinä on tavallisimmin käytetty kimröökkiä eli nokimustaa ja maali on liuottimettomana vaarantonta. Peltipinnan maalaaminen vaatii kuivan ja poutaisen sään ja peltipinnan pitää olla kuiva. Maali on levitettävä siveltimellä, jotta maali tarttuisi kunnolla peltiin. Maalin levitys telalla tai ruiskulla ei anna hyvää lopputulosta.

Peltikatteen ruosteisia kohtia maalattaessa ruoste poistetaan esim. teräsvillalla ja pohjamaalataan mieluiten kahden tunnin kuluessa ruostesuojamaalilla.

Koska peltikatto ei kulu tasaisesti, tarvittavat korjaukset tehdään paikkaamalla. Paikkaapala liitetään huolellisiin vaakasaumoin ehjään, vanhaan peltiin. Ennen vesikaton uusimista kannattaa antaa asiantuntijan arvioida katon kunto ja uusimistarve. Jos kate joudutaan uusimaan, noudatetaan vanhan katon rakentamistapaa ja yksityiskohtia.

Lisätietoja saa Museoviraston korjauskortista numero 5, Peltikaton korjaus sekä kortista numero 7, Peltikaton maalaus.

MUISTI!

Säilytä
korjattaessa katteen
yksityiskohtat.

3.3 Kantavat rakenteet

Perustukset

Siuronkallion talot on yleisimmin perustettu joko kivijalan tai nurkkakivien varaan. Perustukset pysyvät kunnossa, jos niitä ympäröivä maaperä on riittävän kuiva. Maaperä pysyy kuivana jos katolta tulevat sadevedet ohjataan rakennuksesta pois päin sekä maanpinta kallistetaan perustuksista pois päin. Kosteutta keräävä ja tuuletusta häiritsevä kasvillisuus tulee poistaa perustuksen välittömästä läheisyydestä.

Rakennusten tuulettuva alusta on myös pidettävä mahdollisimman kuivana. Kaikki kosteutta keräävä aines (humuspitoinen maa, puujätteet) tuulettuvasta tilasta tulee poistaa. Alustaan ei myöskään saa levittää muovikelmaa, koska maastanouseva kosteus ei pääse haihtumaan ja alapohjaan syntyy otolliset kasvuolosuhteet mm. sienikasvustolle. Samoin on huolehdittava riittävästä tuuletuksesta pitämällä kesäisin tuuletusluukut auki ja sulkemalla ne talveksi.

Nurkkakivien varaan tehty perustus on edelleen käyttökelpoinen, kunhan huolehditaan, että perusmaa nurkkakivien alla on routimatonta. Routiminen johtuu useimmiten maaperän kosteusolosuhteiden muutoksista, joita voivat olla mm. uudellaiset pihan pinnoitteet (asfaltti) ja uudet kulkuväylät, jolloin maaperän kantavuus muuttuu ja perustuksiin saattaa syntyä vaurioita. Jos routimisen syytä ei voida poistaa (esim. uusi tie), on maa perustusten ympärillä routaeristettävä.

Perustusten vauriot etenevät hitaasti, joten niitä kannattaa seurata ennen korjaustoimenpiteisiin ryhtymistä ja selvittää vaurion aiheuttaja. Yleensä korjaukseksi riittää vaurion aiheuttajan poistaminen ja vaurion korjaaminen paikallisesti. On hyvä muistaa, että hirsirakennukselle riittää pistemäinen perustamistapa eli rakennus tarvitsee kunnan perustuksen vain nurkissa ja väliseiniä kohdalla; muualla kehikko kantaa itse itsensä.

Alapohja

Tuulettuva rossi- eli täytopohja on Siuronkallion taloissa käytetyin alapohjan rakenne. Rossipohjan lämmöneristeenä on käytetty mm. sahanpurua, sammalta ja savea.

MUISTA!

Huolehdi
alustan
tuuletuksesta.

Alapohjan vaurioita aiheuttavat alustan riittämätön tuuletus, väärin materiaalien käyttö ja virheelliset korjaustoimenpiteet. Vanhan rakennukseen alapohjaan sopimattomia materiaaleja ovat mm. rakennusmuovit ja kosteutta sitomattomat eristeet (mineraalivilla), jotka estävät rakenteen hengittävyys ja pitävät rakenteen kosteana, jolloin se on altis kosteus- ja lahovauriolle.

Alapohjan kosteus- tai lahovaurio korjataan poistamalla kosteuden aiheuttaja, rakenne kuivataan ja tuuletetaan sekä tarvittaessa vanhaa rakennetta tuetaan ja paikataan. Rakennetta voidaan tiivistää tervapaperilla tai muovittamattomalla rakennuspaperilla. Kostuneet eristeet poistetaan ja korvataan alkuperäisellä, puukuitu- tai muulla orgaanisella eristeellä. Mineraalivillan käyttöä tulee välttää, koska kivi- ja lasivillat eivät pysty sitomaan kosteutta, vaan vesi on eristeessä joko ilmassa olevana höyrynä tai kuitujen pintaan tiivistyneenä nesteenä. Eristeessä oleva kosteus alentaa villan eristyskykyä huomattavasti ja märkä eriste on otollinen kasvualusta lahottajaisille.

Hirsirunko

Hirsirunko ei ole kovin arka vaurioitumaan, koska sen kosteudensieto- ja joustavuuskyky on hyvä. Hirsirunko kestää hyvin vääntöliikkeitä, joten pienien kallistumien tai painumien vuoksi ei kannata ryhtyä toimenpiteisiin. On myös hyvä muistaa, että vinous ei välttämättä ole peräisin mistään vauriosta, vaan hirsirunko on vain hakenut asemansa vuosien aikana. Pullistumia ja vinouksia voivat aiheuttaa perustusten liikkuminen ja painuminen, vaarajien vähäisyys tai följareiden puuttuminen (följarit ovat yleensä tarpeen vain pitkällä seinäosilla).

Suurimpien ja korjausta vaativien pullistumien aiheuttaja selvitetään ennen korjaukseen ryhtymistä. Hirsiseinää oikaistaan hyvin varovasti, koska raju suoristuminen saattaa rikkoa muita rakenteita. Seinää nostetaan varovasti esim. nestetunkkien avulla ja seinä tuetaan uuteen asemaan korottamalla kivijalkaa tai nurkkakiviä. Sen jälkeen hirsiseinää oikaistaan apurakenteilla, joilloin seinä voidaan kiilata vähitellen suoraksi. Pullistuma voidaan korjata myös pystysuuntaisen tukevan parrun väliin pulttien avulla. Pultin rei'issä tulee ottaa seinän painumisvara huomioon.

MUISTA!

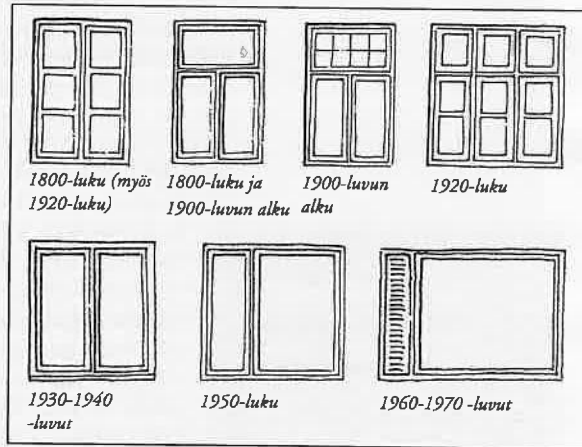
Useimmat
hirsiseiniä pienet
vinoudet eivät
vaadi korjauksia.

Tavallisin hirsirakennuksen vaurio on alimpien hirsien lahoaminen. Syynä lahoamiseen voivat olla kivijalan tai nurkkakivien painuminen tai ulkopuolisen maanpinnan nouseminen, sisäpuolinen kosteusvaurio ja huonosti tuulettuva alapohja. Lahonneet hirret korjataan paikkaamalla tai kokonaan uusimalla, riippuen vaurion laajuudesta. Alimpien hirsien uusimisessa eli kengittämisessä käytetään aina vanhaa hirttä, koska tuore hirsi kutistuu kuivuessaan eikä seinästä tule tiivis. Aikaisemmin hirsitalon kengittäminen oli sen luonnollista hoitoa, joka tarvittaessa suoritettiin. Nykyään kengittämistä pidetään hankalana toimenpiteenä, vaikka asiansa osaavia korjaajiaakin alkaa jo löytyä muutamien väli vuosien jälkeen.

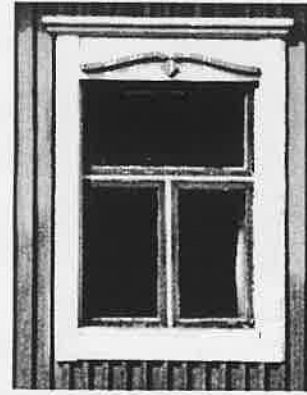
3.4 Ikkunat

Kaikista rakennusosista ikkunoiden vaikutus talon ilmeeseen on suurin. Ikkunan koon ja puitejaon määräsi vuosisatoja lasiruu-dun koko. Ikkunat olivat talon arvokkaimpia osia, koska ainoat ostettavat osat taloihin olivat ikkunalasit ja helat. Ikkunoiden arvosta kertoo myös se, että puretuista rakennuksista ikkunat otettiin talteen ja niitä hyödynnettiin muissa rakennuksissa. Ikkunat tehtiin korkealuokkaisesta, höylätystä puutavarasta käsityönä ja maalattiin huolellisesti öljymaalilla. Huolella tehdyt ikkunat sijoitettiin säännöllisesti ja symmetrisesti julkisivuun. Siuronkallion talojen ikkunat ovat ajalta, jolloin ikkunoita ei valmistettu teollisesti, vaan ne tilattiin paikalliselta puusepältä. Yleisempiä ikkunatyyppejä Siuronkalliolla ovat sekä T-malliset että 6- ja 4-ruutuiset ikkunat.

Perinteisesti ikkunoiden muoto on ollut kapea ja korkea, leveyden ja korkeuden suhde 2:3. Jälle-rakennuskauden taloissa ikkunamuoto muuttui neliömäiseksi ja 1960-luvulla yleistyi leveä ja matala ikkuna. Tärkeää on säilyttää jokaiselle aikakaudelle tyypilliset piirteet listoissa ja vuorilaidoissa.

Kuva 11. Eri aikakausien ikkunatyyppejä. Korjauksen yhteydessä on tärkeää säilyttää kullekin aikakaudelle tyypilliset yksityiskohdat.

Kuva 12. Alkuperäisenä säilytetyssä ikkunassa on tyylisekästi korostettu yksityiskohtia.

Vanhat ikkunat ovat yleensä sisään-ulos-aukeavia ja puitteiden muodot ovat sirot, kun taas tehdasvalmisteiset ikkunat sisään-aukeavia, jolloin ikkunaan joudutaan tekemään ylimääräinen puitekerta, joka pienentää ikkunalasien kokoa ja muuttaa ikkunan ja koko rakennuksen ulkonäköä. Sisään-ulos-aukeava ikkuna on myös rakenteltaan nykyaikaista ikkunaa parempi, koska tuulenpaine tiivistää puitteen karmia vasten. Vanha ikkuna, joka on sopusuhtainen ja kaunis, ei tarvitse muodikkaita lisäyksiä. Irrallisia ristikoita ja ritilätuuletusluukkuja ei pitäisi vanhan rakennuksen ikkunoihin sijoittaa. Tuuletusluukut ikkunoiden yhteydessä voidaan korvata seinään asennettavilla huomaamattomilla venttiileillä.

Ikkunat uusitaan yleensä lämpötaloudellisiin syihin vedoten. Vanhojen ikkunoiden kunnollinen tiivistäminen ja on kuitenkin halvempi toimenpide kuin kaikkien ikkunoiden uusiminen. Ennen ikkunat tiivistettiin talveksi tilkitsemällä puitteiden raot ja peittämällä ne liimapaperilla. Näin ikkunasta saatiin täysin tiivis. Tämä antiikkiselta kuulostava ja monilta unohtunut tiivistämistapa on täysin käyttökelpoinen nykyäänkin. Kolmannen lasin lisäys sisäpuolelle tai puitteiden väliin on myös hyvä keino parantaa ikkunan lämmöneristävyyttä.

Ikkunan korjaaminen

Perinteisesti ikkunat on tehty käsityönä valikoidusta, laadukkaasta puusta. Puun piti olla tiheäsyistä, oksatonta ja keski-talvella kaadetun puun annettiin kuivua vähintään vuosi ennen sahausta. Vanhat ikkunat ovat kestäviä ja pitkäikäisiä, toisin kuin tämän päivän teollisesti, valikoimattomasta puusta valmistetut ikkunat. Tästä syystä vanhan rakennuksen ikkunat ovat yleensä korjaukelpoisia ja kunnostaminen tulee edullisemmaksi kuin kaikkien ikkunoiden uusiminen. Sivutuotteena säilytetään rakennuksen alkuperäinen ulkonäkö. Kittauksen korvaaminen lasituslistalla lyhentää ikkunan ikää, koska listaa ei saa yhtä tiiviisti lasia vasten kuin kittiä. Vanhoja ikkunoita kannattaa vaalia niin kauan kuin mahdollista, huolehtimalla säännöllisestä maalauksesta ja pitämällä kittaukset kunnossa.

Korjaustyön vaiheet:

- Eri ilmansuunnissa ikkunat vanhenevat eri tavoin ja tarvitsevat siten yksilöllistä korjausta. Auringon puoleisten ikkunoiden huollon ja korjauksen tarve on aina suurempi. Puukolla tai piikillä tunnustelemalla saadaan selville, onko puu

lahonnut pehmeäksi vai onko harmaan, halkeilleen pinnan alla kovaa puuta. Harmaa, nukkaantunut pinta on veden ja auringon aiheuttamaa luonnollista kulumista, ja sitä ei pidä sekoittaa lahovaurioon.

- Jos lasi helisee sormella napauttaessa, aluskittaus on pettänyt ja ikkuna on lasitettava uudelleen.
- Puitteen perusteellisempi kunnostus on tehtävä lasin ollessa irti. Ensin tehdään puutyöt, kuten lahojen kohtien tai tappien uusiminen. Lahot kohdat paikataan tiheäsyisellä sydänpuulla. Puulajin on hyvä olla sama kuin alkuperäisessä puitteessa.
- Kauttaaltaan lohkeillut ja paloina irtoava pintakitti on syytä uusia kokonaan. Jos kitti on lohkeillut vain paikoin, riittää halkeamien paikkaaminen. Kittaus ja paikkaus tehdään pellavaöljykittillä.
- Vanha kitti poistetaan puukolla, kittiveitsellä tai kuumailmapuhaltimella. Lasitusnaulat irrotetaan pihdeillä, sen jälkeen lasi irrotetaan varovasti.
- Jos harmaantunut puu halutaan maalata, on pinta hiottava kiinteäksi ja nukattomaksi. Vanha maali kaavitaan pois joko mekaanisesti tai lämpöpuhaltimen avulla. Lämpöpuhallinta käyttäessä pitää varoa polttamasta puuta, sillä maali tarttuu huonosti hiiltyneeseen puuhun. Lopuksi pinta hiotaan hiekkapaperilla.
- Vanha hiottu maalipinta ei tarvitse pohjamaalia, mutta uusi paljas puu tarvitsee. Ennen sitä harjataan pöly puitteesta ja kyntteestä. Oksakohdat käsitellään oksalakalla. Pohjamaalina käytetään sinkkivalkoisepohjamaalia.
- Pellavaöljystä tehty aluskitti levitetään lasin ja puitteen väliin. Se pitää lasin paikoillaan, lasitusnaulat naulataan vain varmistukseksi.
- Pintakitti painellaan kittausveitsellä lasiin ja kyntteeseen ja jätetään 1-2 mm aluskittausta ja valoaukkoa pienemmäksi. Pintakitti saa kuivua ainakin vuorokauden ennen välimaa lausta, joka tehdään ohennetulla öljymaalilla. Pintamaalin voi maalata, kun välimaa on varmasti kuivunut.
- Helat voi puhdistaa varovasti paikallaan teräsvillalla tai -harjalla, ellei puitteen purkamisen edellytä niiden irrottamista.

Korjaustyön periaatteena on säilyttää ikkunat mahdollisimman vähin muutoksin ja käyttää korjaustyössä perinteisiä materiaaleja, kuten pellavaöljykittitä, laadukasta, kuivaa puuta ja viimeistellä loppurulos perinteisellä öljymaalilla.

Kuva 13. Ikkunan kittäystä. Kitiin korvaaminen lasituslistalla lyhentää ikkunan ikää, koska puulistaa ei saa yhtä tiiviisti lasia vasten kuin kittiä.

MUISTI!
Käytä laadukkaita ja perinteisiä materiaaleja: mm. tiheäsyistä puuta ja aitoa öljymaalia.

Mikäli joku ikkunoista joudutaan uusimaan, tulisi se teettää ammattitaitoisella puusepällä tarkoin vanhan mallin mukaan.

Ikkunan vuorilautoihin ja listoihin pätevät samat säännöt kuin ikkunan korjaamiseen. Tarvittavat kohdat korjataan vanhan mallin ja materiaalin mukaisesti.

Lisätietoja saa Museoviraston korjauskortista numero 8, Ikkunoiden korjaus.

3.5 Kuisti ja ulko-ovi

Kuisti

Vaatimattomienkin rakennusten kuistit on perinteisesti rakennettu edustaviksi. Kuistin tehtävä on rakennuksessa osoittaa sisäänkäynnin paikka ja suojata sisäänkäyntiä sään vaikutuksilta. Kuisteihin tehtiin koristeelliset ikkunat, huoliteltuja yksityiskohtia ja käytettiin laadukkaita materiaaleja kuten höylälautaa ja öljymaalia. Portaat upotettiin yleensä kokonaan lattiaan kuistin sisälle, jotta sisäänkäynti saatiin mahdollisimman lähelle maanpintaa ja portaat suojaan lumelta ja jäältä.

Siuronkallion kuistit ovat lautarakenteisia, eristämättömiä sekä lämmittämättömiä, ja ne on varustettu yksinkertaisilla ikkunoilla. Perustukset ovat yleensä matalat ja kevytrakenteiset, ja kuistin paikka julkisivussa vaihtelee. Kattomuoto on joko harjantai pulpettikatto.

Kuva 14. Kuisti suojaa ja korostaa rakennuksen sisäänkäyntiä.

Asuinrakennuksessa tarvittava lisätila kannattaa ensisijaisesti sijoittaa muualle kuin kuistille. Varsinkin koskeiden tilojen (wc, suihku, sauna) sijoittaminen kuistille on kyseenalaista vaativien rakennuskohteiden ja ulkonäöllisten seikkojen vuoksi. Kuistia lisäeristämällä saavutettava säästö ei vastaa työn kustannuksia eikä myöskään käyttökelpoisuuden lisääntyminen ole suhteessa korjaamisen kuluihin.

Kuistia korjattaessa on pyrittävä säilyttämään sen rakenne, materiaalit ja värit sekä hienot ja huolitellut yksityiskohdat. Kohonnutta maanpintaa on syytä laskea ja samalla ohjata sadevedet pois seinustalta ja huolehtia, että alapohja pääsee tuulettumaan. Rakenteisiin kosteutta johtava kasvillisuus ja maa-aines kannattaa poistaa ja korjata kuistista ainoastaan vaurioituneet osat.

Kuistin viihtyisen ja käyttömukavuuden kannalta on tärkeää, että ulko-ovi on mahdollisimman tiivis. Yleisimmin ilma vuotaa karmin ja ovilevyn välisestä raosta sekä karmin ja seinän välisestä tilkeraosta. Riittävä tiiviyys saavutetaan yleensä valitsemalla oikeantyyppinen tiiviste oveen sekä kiinnittämällä se oikein ja huolellisesti. Tarvittaessa sisäpuolelta irroitetaan muutama vuorilauta ja tilkettä lisätään painuneen päälle. Yksinkertaisen ulko-oven lämmöneristävyuden parantaminen on vaikeaa, mutta yksi mahdollisuus on kiinnittää vanhaan karmiin sisäpuolinen lisäovi.

Ulko-ovi

Vanhimmat ovet Suomessa tehtiin muutamasta pystylaudasta, jotka liitettiin yhteen kahdella tai useammalla poikkipienalla ja saranarautoilla. Lautaoven rakenteen heikkous, halkeamat ja rakojen muodostuminen lautojen väliin johtivat kuitenkin siihen, että oven ulkopintaa ryhdyttiin paneloimaan. Paneloitu ulko-ovi pysyi suosittuna aina 1800-luvun loppuun, kunnes peiliovet yleistyivät sisäkäytöstä myös ulko-oviksi.

Vanhat lautaovet tulivat uudelleen suosituksi 1920-luvulla varsinkin ulkorakennusten ovissa. 1940- ja 1950-luvuilla muotiin tulivat kennorakenteiset ovet ja ulko-oven pinta peitettiin kapealla paneloinnilla. 1900-luvun viimeisinä vuosikymmeninä peiliovet tulivat uudestaan suosituksi. Materiaalinsa (alumiini, muovi) ja koneellisen valmistuksen johdosta uusien peiliovien laatu ja ulkonäkö ovat kaukana käsityönä valmistetuista, puisista peiliovista.

Ulko-oven ympärille tehtiin tyylinmukainen vuorilistoitus. Aikaisemmin listat olivat leveitä ja koristeellisia, mutta tultaessa lähemmäksi nykyhetkeä listat ovat kaventuneet ja tyyli on muuttunut yksinkertaisemmaksi. Oven yläpuoliset listat ovat perinteisesti olleet muita listoja leveämmät ja koristeellisemat.

Kuva 15. Peiliovia ja kamanaikkunoita löytyy useista Siuronkallionkin rakennuksista.

Kuva 16. Ulkolaudoitusta on järkevää korjata uusimalla vain vaurioituneet kohdat. Pohjoisen puolella vanhakin laudoitus on yleensä hyväkuntoinen.

Paikalliset puusepät lainasivat ulko-oviin aiheita useista eri tyyli-suunnista ja niitä sekoitettiin keskenään hyvin lopputuloksin. Vaikka ovesta saattoi olla piirteitä monelta eri aikakaudelta, olivat rakennusmateriaali, profilointi, helat ja maalaus yleensä tyyppillisiä omalle aikakaudelleen ja varsinkin paikkakunnalle.

Lukot ja helat olivat ennen arvokkaita, koska ne olivat käsityötä ja ne jouduttiin ostamaan sepältä. Arvokkuutensa ja laatunsa ansiosta heloja ja lukkoja kierrätettiin ovesta oveen ja sen vuoksi ne saattavat olla huomattavasti vanhempia kuin itse ovi. Vanhat helat kannattaa säilyttää todisteena entisestä käsityötaidosta ja heloitusta voi tarvittaessa täydentää uusilla heloilla.

Vanhat ovet ovat kestäviä, koska ne on tehty käsityönä valikoidusta ja laadukkaasta puusta. Puun piti olla keskitalvella kaadettua, kuivaa, tiheäsyistä ja oksatonta honkapuuta. Vanhat, käsityönä tehdyt ovet ansaitsevat hyvän hoidon ja niiden korjaaminen kannattaa. Ulko-ovea täytyy säännöllisesti huolto-maalata ja kosteudelle alttiimpia kohtia puupaikata tarvittaessa. Jos vanha ovi on niin huonokuntoinen, että se vaatii perusteellista uusimista, on järkevämpää teetää ammattitaitoisella puusepällä vanhan mallin mukainen ovi kuin ostaa vanhaan taloon sopimaton lakattu tai jalopuinen standardiovi. Alkuperäiset listat ovat tärkeä osa oven ulkonäköä ja siksi säilyttämisen ja korjaamisen arvoisia.

3.6 Ulkuvuoraus

Rakennuksia alettiin vuorata ulkonäköseikkojen vuoksi ja haluttiin suojata hirsipintaa sekä parantaa rakennuksen tiiviyttä. Vuoraus tehtiin kunkin aikakauden ihanteiden mukaisesti ja se kuvastaa ajan tyylihistoriaa. Laidoitukseen käytettiin yleensä kuusilautaa, jonka pinta kastuu mäntylautaa vähemmän.

Vuorilaudoituksen vauriot eteläseinällä tai pienet lahovauriot vesilistoissa eivät vielä merkitse sitä, että rakennuksen koko laudoitus täytyy uusii. Niin ulkonäköllisesti kuin taloudellisestikin on viisaampaa esim. uusii vain eteläseinän laudoitus tai paikata ja maalata vaurioituneet kohdat. Vanhat käsinsahatut laudat sekä höylälaudat tulee säilyttää mahdollisuuksien mukaan ja korjata paikaten. Jos ulkuvuoraus joudutaan uusimaan, on

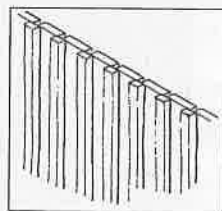
syttä pitäytyä laudoituksen alkuperäisessä muodossa ja materiaalissa. Höyläpintainen vuorilaudoitus, jota on käytetty mm. kuisteissa, tulee korvata vastaavalla höylälaudalla. Nykyajan karkeahöylätty puu vastaa lähinnä vanhaa höylälautaa. Hienosahattu lauta soveltuu entisen sahatun laudan tilalle. Karkeapintaisen sahalauta ei missään tapauksessa sovi vanhan rakennuksen julkisivuun. Julkisivulaudoituksen yksityiskohdat ja profiloinnit ovat oleellinen osa rakennuksen kokonaisilmettä. Niiden säilyttämiseen ja korjaamiseen pätevät samat säännöt kuin vuorilautojen korjaamiseen.

Siuronkalliolla käytetyin vuoraustyyppi on pystypeiterimalaudoitus, jota on usein koristeltu vaaka- tai pystysuuntaisella paneelilla. Lomalaudoitus, rappaus ja tiilipinnat eivät Siuronkallion rakennustapaan sovellu. Rakennusten julkisivuverhouksia ei myöskään tule tehdä profiilipellistä eikä levyistä. Uusiin rakennuksiin suositeltava vuoraus on pystypeiterimalaudoitus.

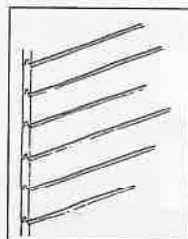
3.7 Rakennusten väriyty ja maalaus

Pääsääntöisesti rakennuksen väriytyä pidetään omistajan henkilökohtaisena päätöksenä ja valinta tehdään omien mieltymysten mukaan. Lopputulosta katselevat kuitenkin päivittäin niin ohikulkijat kuin naapuritkin. Sen vuoksi on pyrittävä sopu-suhtaiseen ja naapurirakennukset huomioon ottavaan väriytyseen.

Rakennukseen sopivan väriytyksen löytää tutustumalla paikalliseen väriperinteeseen, rakennuksen ikään ja käyttötarkoitukseen. Rakennuksen alkuperäisen värin säilyttäminen tai palauttaminen on yleensä aina varma valinta. Myös nykyinen väriyty voidaan säilyttää jos se sopii ympäristöön ja rakennuksen arkkitehtuuriin. Siuronkallion värimaailma on hyvin moni-ilmeinen ja rikas. Kuitenkin alueen yleisilme on rauhallinen, koska pääosin käytetyt sävyt ovat vaaleita. Parhaiten Siuronkalliolle soveltuvat vaaleat ja lämpimät kellertävät, ruskeat ja vihreät sekä murrettu puna- ja keltamullan väriset rakennukset; voimakkaita ja kirkkaita sävyjä pitää välttää. Ikkunanpuutteissa ja listoissa valkoinen väri on suotava, koska se suojaa niitä parhaiten ja tuo ikkunan ruutujaon hyvin esiin. Tumma pinta sen sijaan on synkän näköinen ja imee itseensä lämpöä. Lämpötilan vaihtelut lisäävät puun säilytymistä ja nopeuttavat korjauksen ja huoltomaalauksen tarvetta.

Kuva 17. Siuronkalliolla paljon käytetty, ajaton pystypeiterimalaudoitus on hyvä vaihtoehto uudenkin talon laudoitukseksi.

Kuva 18. Vaaka- ja pystyvaldoitusta on käytetty pystypeiterimalaudoituksen ohella.

Perinteinen tapa on ollut maalata asuinrakennus vaaleammalla sävyllä kuin talousrakennus. Tällä käytännöllä on osoitettu pihapiirin rakennusten keskinäinen asema. Piharakennus voisi olla asuinrakennusta tummempi tai samanvärisen, mutta ei vaaleampi. Siuronkalliolla talousrakennukset ovat yleensä väriltään punamullan punaisia tai samanvärisiä kuin asuinrakennus. Piharakennusten ikkunanpuutteet ja listat ovat valkoisia. Tätä perinteistä väriytytapaa on hyvä jatkaa tulevaisuudessakin.

Asuinrakennuksen kateen väriytyksen tulisi olla seinää hieman tummempi. Sopivia värejä ovat tiilenpunainen, ruskea ja grafiitinharmaa.

Talousrakennuksen kateen väriytykseen käyvät samat vaihtoehdot kuin asuinrakennuksenkin.

Suositeltavia väriyhdistelmiä Siuronkalliolle	
Pääväri	
Vaalea keltainen	Räystäät, listat ym.: valkoinen Ovet, portaat ym.: ruskea, valkoinen
Vaaleanharmaa	Räystäät, listat ym.: valkoinen Ovet, portaat ym.: ruskea, harmaa
Vihreä	Vältettävä liian kirkasta ja tummaa vihreää Räystäät, listat ym.: valkoinen Ovet, portaat ym.: ruskea, valkoinen, vihreä
Punamulta	Räystäät, listat ym.: valkoinen, helmenharmaa, harmaanvihreä Ovet, portaat ym.: tummanruskea, keltamulta, helmenharmaa, harmaanvihreä
Keltamulta	Räystäät, listat ym.: valkoinen Ovet, portaat ym.: ruskea, valkoinen

Maalin valinta

Oikean maalilaadun valinta on yhtä tärkeää kuin oikein värisävyyn löytäminen. Onnistuneella maalauksella suojataan

ja kaunistetaan julkisivua sekä korostetaan rakennuksen tyyliä ja yksityiskohtia. Ennen maalausta kannattaa tarkoin harkita käytettävä maalityyppi ja huolehtia, että maalattava pinta on kuiva. Uuden puupinnan tulisi kuivua vähintään vuoden verran ennen maalausta.

1900-luvun puoleen väliin asti maalit tehtiin itse ja pigmentteinä käytettiin luonnosta saatavia maavärejä. Kun maaleja alettiin valmistaa teollisesti, vaihtuivat maavärit synteettisiin pigmentteihin ja sävytyskoneiden ”ansiosta” värisävyjä tuli lisää lähes määrättömästi. Uurta ei ollut vain perinteestä poikkeava väri vaan myös maalin koostumus ja ominaisuudet. Nykyaikaiset ja teollisesti valmistetut maalit sopivat ehkä uudisrakennukseen, mutta koska niiden käyttäytymistä ja ominaisuuksia ei riittävästi tunneta, on perinteisten ja hyväksi havaittujen maalien käyttö varmempaa vanhassa rakennuksessa.

Maalityypin valitseminen maalattuun pintaan

Vanha maali	Uusintamaalaus
Öljymaali	Öljymaali, petroliöljymaali
Lateksi- tai alkydiöljymaali	Lateksi- tai alkydiöljymaali, petroliöljymaali
Keittomaali	Keittomaali

Maalityypin valitseminen maalaamattomaan pintaan

Maalattava pinta	Uusintamaalaus
Hirsipinta	Keittomaali
Sahalauta	Keittomaali, petroliöljymaali
Höylälauta	Öljymaali, petroliöljymaali

Öljymaali

Perinteinen öljymaali valmistetaan vernissasta (sideaine) eli keitetystä pellavaöljystä ja pigmenteistä, myös sikkatiivia (kuiviketta) voi käyttää. Teollisesti valmistetuissa muovisideaineisissa maaleissa eli lateksimaaleissa ja alkydiöljymaaleissa sideaineena käytetään usein mäntyöljyä, standöljyä tai synteettisesti valmistettuja öljyjä.

Perinteinen öljymaali on paras suoja vaativien rakennusosien, kuten ikkunoiden, ovien ja höylälaudan maalaukseen.

Teollisesti valmistetut muovimaalit kuivuvat nopeasti ja muodostavat liian tiiviin ja kovan maalipinnan. Erona perinteiseen öljymaalipintaan on se, että teollisesti valmistettu muovimaali ei pysty luovuttamaan kosteutta, jolloin puu on jatkuvasti kosteudelle alttiina. Tämän johdosta maalipinta saattaa kuoriutua rumasti jo lyhyenkin ajan sisällä ja puu on maalin alla nukkaantunutta ja lahoa. Tällaisen puupinnan uudelleenmaalaus on hankalaa ja kallista, koska vanha maalipinta pitää kokonaisuudessaan poistaa, samoin kuin puun nukkaantunut pinta. Pahimmassa tapauksessa koko vuorilaudoitus täytyy uusida. Sen sijaan perinteisesti valmistettu öljymaali oikein maalattuna on pitkäikäinen, vanhenee kauniisti liutuuntuen ja uusintamaalaus on vaivatonta.

Mikäli lateksi- tai alkydiöljymaalattu pinta on kovin paksu tai se halutaan maalata perinteisellä öljymaalilla, on vanhat maalikerrokset poistettava kokonaisuudessaan joko mekaanisesti kaapimalla tai infrapunalämmittimen avulla. Maalia ei saa kuitenkaan poistaa hiekkapuhaltamalla, koska hiekka rikkoo puun pinnan ja hävittää lautojen muodot. Lisäksi hiekka tunkeutuu puun sisään ja maali ei tartu.

Kuivuessaan öljymaali hapettuu ja turpoaa toisin kuin muovimaali, joka kutistuu. Tästä syystä öljymaali helposti rypistyy, jos maalikerros on liian paksu. Öljymaali maalataan ohuin, tiukkaan sivellyin kerroksin kuivaan puuhun ja pinnan annetaan maalauskerrojen välillä kuivahtaa kunnolla.

Pigmenttinä pohjamaalissa käytetään sinkkivalkoista (sinkkioksidia), joka estää homeen ja levän muodostumisen puun pintaan. Pohjamaalaus tehdään hyvin ohuena kerroksena ja pohjamaalin pitää olla täysin kuiva ennen seuraavaa maalauskerrosta. Pohjamaali ei saa kuitenkaan kuivaa liiaksi, jolloin se alkaa hylkiä seuraavaa maalikerrosta. Kuivumisaika on vähintään 2-3 vuorokautta ja enintään noin yksi kuukausi. Pohja- ja välimaalauksissa maaliin lisätään puutärpättiä noin 15%. Valmiiksi maalauksessa puutärpättiä ei saa käyttää, koska se aiheuttaa kirjavuutta.

MUISTA!

**Öljymaali
maalataan
ohuin kerroksin.**

Paras maalausväri on pilvipouta, koska suora auringonpaiste kuivattaa pinnan liian nopeasti. Vuodenajoista paras on kevätkesä, jolloin ilman suhteellinen kosteus on yleensä alhaisin.

Maalausohjeet

Vanhat öljymaalipinnat: Vanha, irtoava maalikerros ja pehmentynyt puunpinta poistetaan hiomalla. Kohdat, joissa ei ole vanhaa maalia, maalataan ohennetulla öljymaalilla. Valmiiksi-maalaukset suoritetaan öljymaalilla.

Uudet höylälautapinnat: Uusien ja liian sileiden lautojen pinta täytyy karhentaa hiomalla. Pohjamaalaus suoritetaan ohennetulla öljymaalilla. Valmiiksi-maalaukset suoritetaan öljymaalilla.

Vanhat muovimaalipinnat: Maalipinta pitää kokonaisuudessaan poistaa joko mekaanisesti kaapimalla tai infrapunälämmittimen avulla ennen öljymaalilla maalaamista.

Lisätietoja saa Kalevi Järvisen kirjasta Puurakennusten ulkomaalaukset.

Keittomaali

Keittomaali on ehdottomasti Suomessa käytetyistä maaleista vanhin. Sitä käytettiin jo 1500-luvulla tiilen ja puun maalaamiseen. Kansan maaliksi keittomaali tuli 1800-luvun kuluessa ja 1900-luvun alkuvuosikymmeninä elettiin maalaustalkoiden aikaa. Sodan jälkeen teollisesti valmistetut maalit valtasivat markkinat ja syrjäyttivät keittomaalin. Restauraatioinnostuksen kasvaessa 1900-luvun lopussa punamultareseptit löydettiin uudestaan ja tällä hetkellä keittomaalia voi ostaa jopa valmiina. Perinteistä keittomaalia saa kuitenkin varmimmin itse keittämällä.

Keittomaali perustuu ruis- tai vehnä jauho-täkkelykseen, josta keittämisen kuluessa muodostuu liisteriä. Liisteri tarttuu puun pintaan ja sitoo väripigmentin. Pigmenttinä keittomaalissa on käytetty mm. puna- ja keltamultaa. Punamullan yleisimmin käytetyt sävyt ovat kirkaampi italianpunainen sekä tummempi faluninpunainen. Ennen maalausta on syytä selvittää, mitä sävyä pihapii-

Kuva 19. Vaikka keittomaalia voi nykyisin ostaa valmiina, varmimmin perinteistä keittomaalia saa itse keittämällä.

MUISTA!

Keittomaalipinta on hengittävä.

rin rakennuksissa on käytetty. Keittomaalien väriskaala ei rajoitu kuitenkaan pelkkään punaiseen tai keltaiseen vaan maalia voidaan sävyttää vaikkapa ruskeaksi tai vihreäksi. Lisäaineena keittomaalissa käytetään mm. vihrillä eli rautasulfaattia, vernissaa ja suolaa. Vihrillä auttaa kiinnittämään värin maalattavaan alustaan sekä estää liisteriä homehtumasta seinässä. Vernissan määrä valmiissa maalissa ei saa nousta liian korkeaksi. Liian suuri määrä vernissaa vaikeuttaa maalin kiinnittymistä seinään. Suolaa lisätään keittomaaliin säilöntäaineeksi, jolloin maali säilyy viileässä 1-2 viikkoa.

Täikkelyliisterin seinään muodostava kalvo on lujuudeltaan heikko ja kosteutta hyvin läpäisevä eli hengittävä. Keittomaali vanhenee kauniisti, vähitellen pölymällä pois. Sen vuoksi tarvetta äkilliseen uusintamaalaukseen ei yleensä tule.

Maalattavan pinnan tulee olla vettä imevä, parhaita maalaus-alustoja ovat sahalauta ja hirsiseinä. Sileän tai öljyisen puun päällä keittomaali ei pysy. Aikaisemmin keittomaalilla maalattu pinta puhdistetaanharjaamalla irtoava vanha maali, puupinnan nukkaantunut kerros sekä sammu- ja leväkasvustot. Maalaamattomasta vanhasta pinnasta poistetaan pehmentynyt nukkerkerros ja valunut pihka ennen maalausta. Uudet pinnat suositellaan maalattavaksi vähintään vuoden kuluttua, jolloin valunut pihka poistetaan ja pinta voidaan maalata.

Keittomaalia kannattaa keittää tai ostaa runsaasti, koska halkeillut ja vanha puu imee maalia runsaasti. Keskimääräinen menekki on noin 5 m²/l.

Keittomaalin resepti (valmistaa maalia n. 65 litraa)

50 l	vettä, josta osa käytetään ruisjauhovellin valmistukseen
3 kg	rautavihrillä
4 1/2 kg	hienoja ruisjauhoja
12 kg	punamultaa
2 kg	merisuolaa
3 l	vernissaa eli keitettyä pellavaöljyä

Keittoastiaksi sopii 200 litran tynnyri, joka asetetaan tiilistä tai kivistä ladotun tulipesän päälle. Keitoksen valmistumista

nopeuttaa tynnyrin ympärille kiinnitetty mineraalivillakais-
tale. Hämmäntämistä varten tarvitaan astian pohjaan saakka
ulottuva mela.

Keittoastiaan lisätään ensin vesi. Kun vesi alkaa kiehua,
lisätään joukkoon rautavihtrilli. Ruisjauhovelli keitetään pie-
neen vesimäärään sekoitettuna hellalla erikseen, kunnes
muodostuu liisteri, jolla on hyvä tarttuvuus. (Kun ruis-
jauhovelli keitetään erikseen, on helpompi varmistua, että
velli on varmasti kypsää eikä se ole palanut pohjaan.) Valmis
ruisjauhovelli lisätään veteen ja vihtrillin joukkoon. Kun
keitos kiehuu hiljalleen, lisätään seokseen punamulta. Mikäli
maali alkaa sekoitusvaiheessa kiehua yli, lisätään keitokseen
vähän kylmää vettä. Maalia täytyy sekoittaa jatkuvasti keit-
tämisen ajan. Maali on valmista ja tuli voidaan sammuttaa,
kun se on kiehunut noin 15 minuuttia. Merisuola ja vernissa
sekoitetaan maaliin tulen sammuttamisen jälkeen, kun maali
vielä hiljalleen kiehuu.

Perinteinen tapa on sekoittaa ruisjauhot kylmään veteen ja
lisätä seos kiehuvan veden joukkoon keittoastiaan. Tällä tavalla
valmistettuna maalista tulee helposti kokkareista. Lisäksi ruis-
jauhovellin keittäminen erikseen nopeuttaa maalin valmistuksen
noin 1,5 tuntiin.

Keittomaalilla voidaan maalata heti keittämisen jälkeen tai kun
maali on jäähtynyt. Maali sivellään seinään paksulla maalaus-
harjalla ja maalin tulee olla niin paksua, että kertosively peittää
pinnan. Keittomaalilla maalaaminen on helppoa, sillä maalia
sivellään seinään runsaasti, kuitenkin niin, ettei se valu. Hirsii-
seinä maalataan yhtäjaksoisesti aina nurkasta nurkkaan muu-
taman hirren levyisenä kaitaleena. Vastaavasti pystyvuorattu
lautaseinä maalataan yhtäjaksoisesti muutaman laudan levyi-
senä ylhäältä alas. Jos kerralla maalattava alue on liian suuri,
muodostuu työsauman kohtaan näkyvä raja, joka vielä koros-
tuu vanhassa seinäpinnassa.

Paras maalaussää on pilvipouta. Keittomaalista tulee kes-
tävämpi, jos se saa kuivua hitaasti, tosin pieni tiikusade
ei maalauspintaa turmele. Suoraa auringonpaistetta on
vältettävä, maalattavan seinän tulisi olla varjon puolella.

Lisätietoja saa Museoviraston korjauskortista numero 12,
Keittomaali sekä Kalevi Järvisen kirjasta Puurakennusten
ulkomaalaus.

MUISTA!

Keittomaalilla
maalaaminen
on helppoa.

MUISTA!

Maalatessa
petroliöljymaalilla
saadaan yhdellä
maalaukerralla
peittävä pinta.

Petroliöljymaali

Petroliöljymaalia käytettiin 1900-luvun alusta aina
1960-luvulle asti, kunnes teolliset maalit olivat syrjäyttää
sen kokonaan. Petroliöljymaali ei ole yhtä tunnettu kuin
öljy- ja keittomaali, vaikka oikein valmistettuna se on
laadukas tuote rakennuksen ulkopuoliseen maalaukseen.
Maali tarttuu hyvin alustaansa ja soveltuu erilaisille alus-
toille, jopa ohuen muovimaalikalvon päälle. Petroliöljy-
maalin hyvä puoli on myös se, että maalatusta pinnasta
puuttuu uudelle öljymaalille ominainen kiilto ja maalipinta on
rasainen ja peittävä. Petroliöljymaalilla on saavutettu erittäin
hyviä lopputuloksia ja maalauksen uusimisen helppous on ver-
rattavissa keittomaaliin.

Petroliöljymaalin resepti

7 osaa vernissaa

3 osaa valopetrolia

Kuivien väripigmenttien määrä yhteen litraan nestettä on
1,4-1,8 kg

Maali valmistetaan valopetrolista, vernissasta ja väripigmenteistä.
Säilyttämisessä voidaan käyttää kaikkia aitoja luonnon pig-
menttejä. Valopetroli tunnettiin aiemmin paloöljynä tai
lamppuöljynä. Pigmentit sekoitetaan huolellisesti valopetroli-
vernissaseokseen mieluiten porakonevispilää käyttäen. Vaikka
maali tuntuisi sekoitettaessa vahvalta, sitä ei saa ohentaa.
Petroliöljymaalilla on kevyt ja luistava maalata, ja yksi maa-
lauskerta peittää pinnan ja on riittävä. Ennen maalausta seinästä
poistetaan irtoava maali ja pehmennyt puupinta. Maalia sivel-
lään seinään hieman enemmän kuin perinteistä öljymaalia.

Petroliöljymaali vanhenee kauniisti kulumalla ja murenee hit-
taasti pois. Sen uusintamaalaus väli on alustasta riippuen noin
30-40 vuotta.

Lisätietoja saa Kalevi Järvisen kirjasta Puurakennusten ulkomaala-
us.

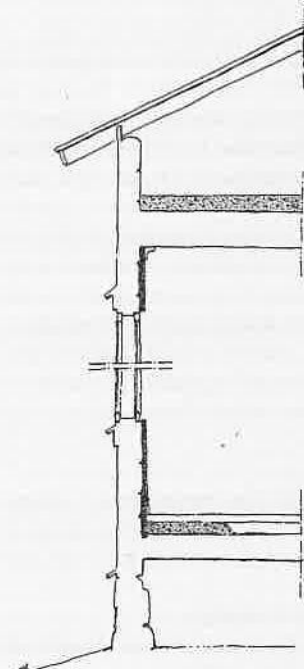
Yhteenveto ja yksinkertaisia neuvoja

• Ajattele kokonaisuutta värejä suunnitellessasi, katsele taloa
monelta suunnalta, samoin naapurirakennuksia.

- Alkuperäinen väri on varma valinta uudeksikin sävyksi.
- Vältä suurien pintojen, kuten ulkoseinien värittämistä voimakkailla, räikeillä sävyillä. Pienet yksityiskohdat, kuten koristeleikkaukset, on helpompi maalata uudelleen, mikäli tulos ei miellytä.
- Tärkeimpänä kriteerinä maalia valittaessa ei kannata pitää maalilitran hintaa vaan miettiä myös sen riittävyyttä, uusintamaalausväliä sekä uusinnan helppoutta. Näihin seikoihin perustuen perinteisen maalin valitseminen on useimmiten perusteltua.

3.8 Lämmöneristyksen parantaminen

Rakennuksen lämmöneristyksen parantaminen alkaa ensisijaisesti vuotokohtien tiivistämisestä. Hirsitalon lämmöneristävyttä ja asumismukavuutta voidaan parantaa edullisilla ja yksinkertaisilla toimenpiteillä:

- ullakolle vanhan täyteen päälle lisätään uutta eristettä, esim. sahanpurua tai sellukuitueristettä
- ikkunoiden ja oven karmien sekä rungon väliset vuotokohdat on hyvä tukkia pellavariveellä tilkiten, koska ilmavuodot ja ympäristöä viileämmät pinnat, kuten ikkunat, synnyttävät huonetilassa vedon tuntua
- seinät voidaan eristää sisäpuolelta puukuitulevyllä
- nurkkien tiiviyyttä voidaan parantaa mm. pahvisten kulmakappaleiden avulla
- lattian reunoille voidaan lisätä täytettä vanhan painuneen täyteen päälle
- ikkunat tiivistetään ja korjataan

Kuva 20. Lämmöneristyksen parantaminen. Kuva: Museoviraston korjauskortisto.

MUISTA!

**Ulkopuolinen
lisäeristäminen
muuttaa rakennuksen
mittasuhteita.**

Helpointa ja kannattavinta on lisätä eristettä yläpohjaan ja alapohjaan. Vanhoja täytteitä ei tarvitse poistaa elleivät ne ole kostuneet tai esim. lahottajasienen vaurioittamia. Lisäksi uudet täytteet on vaikea asentaa tiiviisti epäsäännöllisten rakenteiden väliin.

Rakennuksen ulkopuolisella lisäeristyksellä on monia rakennuksen ulkonäköä heikentäviä vaikutuksia: ikkunat jäävät syvennykseen julkisivupintaan nähden ja räystäät jäävät liian lyhyiksi. Ulkopuolisen lisäeristämisen sijaan on järkevämpää tiivistää rakenne esim. ulkovuorauksen korjauksen yhteydessä, jolloin seinään asennetaan tuulensuojaksi bituliittilevy tai vuorauspaperi.

Sisäpuolisen lisäeristyksen maksimipaksuus on 50 mm. Sitä paksummat eristekerrokset jäädyttävät vanhan seinärakenteen, jolloin uuden ja vanhan seinärakenteen rajaan tiivistyvä kosteus lisää kosteusvaurion riskiä. Sisäpuolen lisäeristys on helpointa toteuttaa 12 tai 25 mm:n puukuitulevyllä, joka kiinnitetään suoraan vanhaan seinäpintaan pahi- ja tapettikerrosten päälle ilman koolausta. Vanhat tapetti- ja pahlakerrokset kannattaa jättää seinään, sillä ne tiivistävät rakennetta.

Ilmavuotojen tiivistäminen ja lisäeristäminen toteutetaan puurakennukseen soveltuvilla puupohjaisilla ja kosteutta sitovilla materiaaleilla, kuten selluullalla, sahanpurulla, kutterinlastulla, puukuitulevyllä, pahlalla, paperilla tai pellavalla. Varausten tilkitsemiseen ei yleensä ole tarvetta, koska hirsiseinä on yleensä ajan mittaan laskeutunut tiiviiksi.

Hirsiseinän toimintaperiaatetta ei tule muuttaa korjauksen yhteydessä. Hirsirakenne ei tarvitse höyrysulkuja eli sisäpuolista muovikalvoa. Ilmankosteus siirtyy hitaasti hirsirakenteen läpi ja kosteus sitoutuu puun soluseinämiin. Koska soluontelot ovat ilman täyttämät, säilyy puun lämmöneristävyys kosteudesta huolimatta. Jos hirsiseinän ulko- tai sisäpuolelle asennetaan kosteuden siirtymistä estävä eriste tai kalvo (kivi- tai lasivilla, muovikalvo), ei rakenne enää ole hengittävä ja hirsiseinä on altis kosteusvauriolle. On syytä muistaa, että hengittävyys ei tarkoita ilmanläpäisevyyttä vaan kosteuden sitoutumista ja kulkeutumista eristeen läpi. Höyrysulkuja tarvitaan ainoastaan kosteiden tilojen rakenteissa, joissa on estettävä kosteuden siirtyminen rakenteisiin.

3.9 Rakennuksen laajentaminen

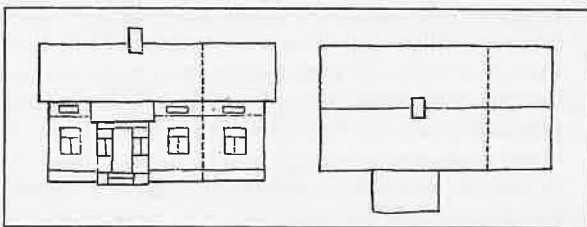
Rakennuksen laajentaminen on vaativa tehtävä ja suunnitteluun kannattaa paneutua yhtä huolellisesti kuin uudenkin rakennuksen suunnitteluun ja rakentamiseen. Tärkeää on kääntyä ammattitaitoisen suunnittelijan puoleen riittävän ajoissa.

Suosittelavin tapa laajentaa nykyistä rakennusta on ottaa käyttöön kaikki tilat rakennuksen sisällä (vinttitilat, kellarit) ja hyödyntää pihapiirissä olevat rakennukset. Ulkoasun kannalta onnistunut laajennus on alkuperäisestä rakennuksesta mahdollisimman vähän erottuva ja sen muotokieltä jatkava.

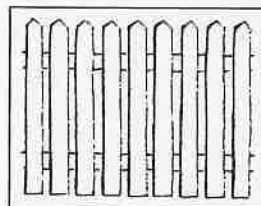
Siuronkallion talot ovat yksilöllisiä, joten laajentamisesta on vaikea antaa yleistä ja kaikkiin rakennuksiin sopivaa ohjetta. Yleensä rakennusta laajennettaessa paras lopputulos saavutetaan rakennuksen pituutta harjan suuntaisesti kasvattamalla olemassa olevan rakennusrungonlevyisellä. Laajennuksessa tulee olla sama kattokaltevuus, väritys, samat julkisivu- ja katemateriaalit sekä ikkunatyypit kuin vanhassa rakennuksessa. Näitä periaatteita noudattaen lopputuloksesta tulee sopuuhainen ja rauhallinen.

Laajentamisessa tulisi myös huomioida pihajärjestelyjen, näkymien ja maaston vaikutukset laajennukseen eikä ajatella vain sen kytkeytymistä olemassa olevan rakennuksen sisätiloihin.

Ennen hankkeen aloittamista on syytä käydä keskustelemassa rakennustarkastajan kanssa asemakaava-ym. määräyksistä.

Kuva 21. Asuinrakennusta on pyrittävä laajentamaan vanhoja mittoja ja muotoja noudattaen.

Kuva 22. Tonttien välisille rajoille sopiva puinen säleaita. Umpinaisia lauta-aitoja tulee välttää.

3.10 Pihat ja aidat

Seuraavassa käsiteltäviä pihapiiriä koskevia ohjeita voidaan soveltaa yhtä hyvin olemassa olevaan pihaan kuin uudellekin rakennuspaikalle.

Rakennusten oikean hoidon ja korjauksen ohella tärkeää on vaalia vanhoja pihapiirejä ja puutarhoja. Uusi asemakaava edellyttää astuessaan voimaan, että ”vanhat pihajärjestelyt, -rakenteet ja -istutukset tulee mahdollisuuksien mukaan säilyttää ja korjata”. Olemassa olevia puita ja pensaita ei tarpeettomasti saa kaataa ja tontille tulee istuttaa riittävässä määrin kasvillisuutta, jotta Siuronkalliolle tyypillinen runsaus ja vehreys säilyy.

Piha-alueilla istutukset tulee sijoittaa mieluiten alueen reunoille ja jättää selkeitä, avoimia alueita tontin keskiosiin. Kasvien valinnassa tulisi suosia alueella luontaisesti viihtyviä lajeja sekä perinteisiä, kalliolla yleisesti käytettyjä kasveja (esim. syreeni, orapihlajapensas, koivu, mänty, pihlaja, omenapuu). Pienten peruna- ja kukkamaiden sekä marjapensaiden istuttaminen tontille on suotavaa.

Siuronkalliolla pihapiiriä aitaamassa on käytetty pensasaitaa ja erikorkuisia kukkivia pensaita aidanteina tai pensasryhminä (esim. syreeni). Tonttien välisillä rajoilla on käytetty matalaa (n. 1 m), puista säleaitaa. Usein aidan oheen on istutettu kasvillisuutta. Tontin katuun rajoittuvalla osuudella puuaitoja on käytetty varsin vähän. Nykyisten tai uudispihojen aidaksi valitaan mieluiten pensasaita tai vapaasti kasvavia pensaita, jotka muodostavat aidanteita tai pensasryhmiä. Umpinaisten puuaitojen käyttöä tulee välttää, sen sijaan säleaitoja voidaan edelleen käyttää tonttien välisillä rajoilla. Mahdollisimman yhtenäinen aitaamistapa on alueen kokonaiskuvan kehittämisen kannalta tärkeää.

MUISTA!

Suosi perinteisiä ja alueella luontaisesti viihtyviä kasveja.

Pyykin kuivaus- ja tomutustelineet sijoitetaan suojaisalle ja helposti saavutettavalle paikalle. Jätteenkeräyspiste suojataan katseilta ja suoralta auringonpaisteelta istutuksin. Pihavalaisimiksi sopivat yksinkertaiset ja selkeät valaisimet.

Kuva 23. Asuin- ja piharakennuksen muodostama piha-alue sekä rehevä kasvillisuus on Siuronkalliota parhaimmillaan.

Perinteiset rakenteet ja rakennelmat kuten kiviaidat ja -latomukset pitää säilyttää ja niitä voidaan korostaa ja tuoda esiin kasvillisuutta raivaamalla.

4 TÄYDENNYSRAKENTAMINEN

4.1 Täydennysrakentamisen periaatteita

Täydennysrakentamisella tarkoitetaan tässä uudisrakennuksen rakentamista joko täysin uudelle rakennuspaikalle tai vanhan, puretun rakennuksen paikalle. Uusi asemakaava valmistetaan määrää, että ”vanhan rakennuksen säilyttäminen on aina ensisijainen vaihtoehto ja mahdollisuudet siihen tai rakennuksen lisärakentamiseen tulee perusteellisesti tutkia ennen uudisrakennusluvan myöntämistä”.

”Hyvä arkkitehti on aina yksinkertaista arkkitehtuuria. Rakennus tarvitsee vain sovittaa yhteen naapurirakennuksen kanssa. Sen ei tule pyrkiä vetämään ohikulkijoiden huomiota pöyhkeillä, monimutkaisilla, ihmeellisillä julkisivuillaan tai räikeillä väreillään.”

Arkkitehti Otto-Livari Meurman

Tämä vuosikymmeniä sitten lausuttu toteamus pitää paikkansa edelleen. Tosin uudisrakennuksen sovittaminen vanhaan ympäristöön on haasteellinen tehtävä kokeneellekin suunnittelijalle. Siksi uudisrakennusta suunniteltaessa onkin tärkeä käännyä ajoissa asiantuntevan ammattilaisen puoleen.

Rakennuksen muoto ja mitat

Vaikka nykytekniikka mahdollistaa monimuotoisen rakentamisen, on uudisrakentamisessa hyvä ottaa oppia vanhan ajan selkeistä linjoista ja yksinkertaisista rakennetkaisuista. Näin uudisrakennus sopeutuu paremmin Siuronkallion rakennuskantaan ja on taloudellisempi toteuttaa. Uudisrakentamisessa käytetään nykyään paljon tyylijäljitelmiä ja koristeita, joilla tavoitellaan erilaisuutta ja omaleimaisuutta. Lopputuloksena on kuitenkin kaikkea muuta kuin hyvää ja ajatonta rakentamista. Uudisrakentamisessa kannattaakin panostaa suunnitteluun, rakenteiden toimivuuteen, materiaaleihin ja niiden käsittelyyn sekä rakennustyön laatuun. Perinteiset materiaalit ja laadukkaasti tehdyt rakennusosat, kuten ikkunat ja ovet, takaavat rakennuksen yksilöllisen ja viimeistellyn ilmeen.

Uudisrakennuksen suunnittelussa tulee ottaa huomioon, että alueelle ominainen, pienipiirteinen mittakaava säilyy.

MUISTAA!

Rakennuksen ulkoasuun tulee kuvastaa rakentamisajankohtaa.

ja rakennuksesta tulee suhteiltaan ympäristöön sopiva. Siuronkallion pienipiirteistä mittakaavaa voidaan jatkaa jakamalla tilat useisiin rakennuksiin, jolloin tontille muodostuu suojaisia piha-
piiri.

Siuronkallion yhtenäisen rakennustavan perustana on puun käyttö. Siksi rakennettaessa tulisi edelleenkin käyttää puurakentamisperinteelle ominaisia mittoja ja muotoja. Puutavaran hankinnassa on tärkeää kiinnittää huomiota rakennusmateriaalin laatuun. Hyvä rakennuspuu on ylivuotista, hyvin kuivunut ja mieluiten tiheäsyistä.

Rakennuksen positiiviseen tai negatiiviseen ensivaikutelmaan vaikuttavat eniten rakennuksen korkeus, runkosyvyys ja katto-
kaltevuus. Perinteisen kapearunkoisen rakennuksen etuna on luonnonvalon pääsy kaikkiin tiloihin sekä rakennuksen sijoit-
telun helpous kaltevaankin maastoon.

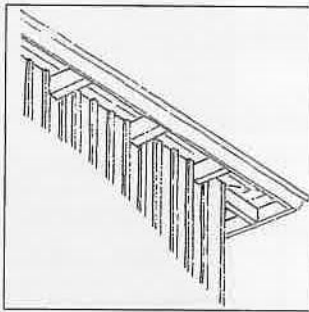
Uudisrakentamisessa ei pitäisi unohtaa kuistia, sillä se korostaa ja suojaa rakennuksen sisäänkäyntiä. Kuisti voi olla kevyempi avokuisti tai suojaavampi umpikuisti.

Vesikatto

Harjakatto tai eri suuntiin viettävät pulpettikatot ovat suosittel-
tavia ratkaisuja Siuronkallion uudisrakennusten kattomuodoksi. Tärkeintä on välttää kokonaan perinteiselle rakennustavalle vieraita kattomuotoja ja -kaltevuuksia. Tasakatot, aumakatot ja liian loivat sekä jyrkät katot eivät sovellu Siuronkallion talojen kattomuodoksi.

Uudisrakennuksen suositeltavin kattokaltevuus on väliltä 1:2,5 - 1:1,5. Lisä- tai uudisrakennuksia suunniteltaessa kaltevuuden vaihtelu tulisi pihapiirissä rajoittaa 5 asteeseen, jotta rakennukset aistittaisiin yhdennäköisiksi. Uudisrakennuksen katemateriaaliksi käyvät tiili, konesaumattu pelti ja kolmiorimahuopakate. Katemateriaaliksi voi valita myös pihapiirissä jo ennestään esiintyvän materiaalin, jos se soveltuu perinteiseen rakennustapaan.

Umpeen koteloidun ja raskaannäköisen räystäään tai räystäätömän rakennuksen sijaan pitäisi suosia avonaista, kevytrakenteista räystästä, joka on parempi ratkaisu sekä ulkonäöllisesti että katon alustan tuuletuksen vuoksi.

Kuva 24. Kevytrakenteinen avoräystä.

MUISTA!

Julkisivuissa
yksinkertainen
on kaunista.

Julkisivut: Ikkunat ja vuorilaudoitus

Perinteisesti ikkunat ovat olleet kapeita ja korkeita. Uudisrakennusten ikkunoiden tulee kuvastaa rakentamisajan kohtaa, sopeutuen kuitenkin Siuronkalliolla käytettyihin ikkunatyyppeihin.

Ikkunoiden rauhallinen sommittelu julkisivussa on varminta. Suurikokoisia ja monia erilaisia ikkunatyyppejä samassa rakennuksessa ei pidä käyttää. Erilliset ritilä-
tuuletuksluukut voidaan korvata seinään asennettavilla huomaamattomilla venttiileillä.

Julkisivuissa tulee pyrkiä selkeyteen ja ajattomuuteen ympäristön muotokieli huomioiden. Erisuuntaiset laudoituskentät rikkovat rakennuksen julkisivupintaa ja tekevät rakennuksesta levottoman näköisen. Suositeltavin vuoraustyyppi uudisrakennukseen on peittomaalattu pystypeiterimalaudoitus. Rakennukset tulee maalata peittomaaleilla. Sopivia maalityyppejä ja väriyhdistelmiä voi lukea kohdasta 3.8 Rakennusten väritys ja maalaus. Raamisahattu lauta on liian karkeaa ja huolittelemattoman näköistä käytettäväksi julkisivuverhouksiin. Hienosahattu lauta sopii pystypeiterimalaudoituksen materiaaliksi ja höylätty lauta sileämpää pintaa vaativiin kohteisiin (kuistit, paneloinnit, ikkunoiden vuorilaudat ja listat).

Uudisrakennuksen ulko-oveksi sopii puinen, peittomaalattu, mahdollisimman yksinkertainen ovi.

Piharakennukset

Piharakennukset on perinteisesti rakennettu puusta ja niissä on ollut yksityiskohtia, jotka ovat tehneet vaatimattomastakin rakennuksesta yksilöllisen. Siksi myös uusien piharakennusten suunnitteluun tulee kiinnittää huomiota. Julkisivu- ja katemateriaaleiksi soveltuvat samat materiaalit kuin asuinrakennuksiin. Suositeltava kattomuoto piharakennuksiin on harja- tai pulpettikatto. Ikkuna-aukotuksen ja julkisivujaottelun tulee olla rauhallinen, yksinkertainen ja rakennuksen käyttötarkoitusta ilmentävä.

Ympäristö

Rakennettaessa luonnonmaisemaan on ympäristön huomioon ottaminen erityisen tärkeää. Rakennusaikana olisi vältettävä olemassa olevan kasvillisuuden tuhoamista, koska kasvillisuus

on hitaasti palautuvaa. Rakennuspaikalla tulee välttää suuria täyttöjä ja leikkauksia. Pieniä tasoeroja voidaan pengertää matalalla luonnonkivistä kootulla tukimuurilla.

Kun uudisrakennus, kasvillisuus ja liikkuminen suunnitellaan toisiaan tukeviksi, tulee pihapiiristä yhtenäinen kokonaisuus. Istutuksissa tulee suosia perinteisiä rakennuspaikalla viihtyviä kasveja ja pohjoisen puolelle kannattaa istuttaa suojaavaa puustoa ja pensaita. Metsäisillä ja rinnetonteilla voidaan nurmikon sijasta käyttää maanpeitekasveja.

4.2 Suunnittelun kulku (luvat ja asiakirjat)

Vanhan rakennuksen korjaaminen tai uuden rakentaminen vanhaan ympäristöön vaativat erilaisia lupia ja katselmuksia sekä yhteydenpitoa eri viranomaisiin. Maankäyttö- ja rakennuslaki edellyttää rakennustyön vetäjiltä koulutusta ja ammattitaitoa, lisäksi pääsuunnittelija tulee nimetä erikseen. Suunnittelulle ja rakentamiselle on hyvä laatia aikataulu ja kustannusarvio ammattilaisen kanssa.

Rakentamiseen tarvittavat luvat:

Kunnan rakennusvalvontaviranomainen selvittää lupien tarpeellisuuden ja antaa ohjeet tarvittavien lupien laadusta ja niissä tarvittavista asiakirjoista ja selvityksistä. Kunnan rakennusjärjestyksessä annetaan lisäksi ohjeita rakentamisessa tarvittavista luvista, rajoituksista ja aluekohtaisista rakentamismääräyksistä.

Rakennuslupa

Maankäyttö- ja rakennuslaki 125§: ”Rakennuksen rakentamiseen on oltava rakennuslupa. Rakennuslupa tarvitaan myös sellaiseen korjaus- ja muutostyöhön, joka on verrattavissa rakennuksen rakentamiseen, sekä rakennuksen laajentamiseen tai sen kerrosalaan laskettavan tilan lisäämiseen.” Myös rakennuksen tai sen osan käyttötarkoituksen muuttamiseen tarvitaan rakennuslupa, esim. loma-asunnon muuttaminen vakituiseksi asunnoksi.

MUISTI!

**Viihtyisä ja vehreä
ympäristö voi olla
myös helppohoitoinen.**

Toimenpidelupa

Rakennusluvasta sijasta rakentamiseen voidaan hakea toimenpidelupa esim. rakennukseen ympäristöön liittyvän kiinteän aidan rakentamiseen, rakennuksen julkisivun muuttamiseen ym. toimenpiteisiin.

Rakennuksen purkamislupa

Olemassa olevan rakennuksen purkamiseen tarvitaan yleensä purkulupa. Lupaa ei tarvita talousrakennuksen ja muun siihen verrattavan vähäisen rakennuksen purkamiseen, ellei rakennusta ole pidettävä historiallisesti merkittävänä tai rakennustaiteellisesti arvokkaana tai tällaisen kokonaisuuden osana. Jollei rakennuksen tai sen osan purkamiseen tarvita lupaa, on purkamisesta kuitenkin aina kirjallisesti ilmoitettava kunnan rakennusvalvontaviranomaiselle 30 päivää ennen purkamistyöhön ryhtymistä (purkamisilmoitus).

Maisematyölupa

Maisematyölupa tarvitaan asemakaava-alueella maisemaa muuttaviin maanrakennustöihin ja puiden kaatamiseen, ellei toimenpide ole vaikutuksiltaan vähäinen.

Rakennuslupaa haettaessa tarvittavat asiakirjat:

- rakennuslupahakemus (lomakkeen saa rakennustarkastajalta)
- selvitys rakennuspaikan omistus- tai hallintoaikeudesta yhtenä kappaleena (lainhuutotodistus, kaupparakennuslupajäljennös tai vuokrasopimus)
- väestörekisterikeskuksen rakennushankeilmoitus yhtenä kappaleena
- pääpiirustukset kahtena kappaleena:
- asemapiirros 1:200 tai 1:500
- pohjapiirrokset 1:50 tai 1:100
- julkisivupiirrokset 1:50 tai 1:100
- leikkauspiirrokset 1:10 ja 1:50 tai 1:100
- tonttikartta
- lisäksi rakennuslupahakemukseen on tarvittaessa liitettävä seuraavat asiakirjat:
- valtakirja
- ympäristölupa
- poikkeuslupapäätös
- rajanaapurin suostumus

Asemakaava

Kunnan laatima lakiin perustuva asiakirja, jolla ohjataan yksityiskohtaisesti rakentamista ja alueiden käyttöä sekä kehittämistä taajama-alueilla. Kaavassa osoitetaan tarpeelliset alueet eri tarkoituksia varten ja ohjataan maankäyttöä paikallisten olosuhteiden edellyttämällä tavalla. Asemakaavalla on merkittäviä oikeusvaikutuksia, eli sen merkinnät ja määräykset ovat velvoittavia. (16:153)

Följari

Seinän kahta puolta pultrauksella liitetyt tukiparrut, joissa on reiät sidepultteja varten. Följareilla estetään hirsiseinän pullistumista pitkällä seinäosilla ja aukkojen välissä. (35:3)

Huokoinen puukuutulevy eli insuliitti

Lämmöneristykseen soveltuva rakennuslevy, joka on valmistettu puuhiokemassasta puristamalla. Bitumikäsiteltyä huokoista kuutulevyä käytetään kosteudelle alttiissa rakenteissa esim. ulkopuolella. Liima-aineita ei kuutulevyn valmistuksessa käytetä. (21:2)

Kara

Ovi- tai ikkuna-aukon pieleen upotettu seinähirsiä paikoillaan pitävä pystypuu, joka sallii seinän laskeutumisen. (1:67)

Keitetty pellavaöljy

Vernissa eli keitetty pellavaöljy, 120-150 asteessa kuumennettu pellavaöljy, johon on lisätty kuivikkeita. Kuumennuksen yhteydessä käytetään usein ilmapuhallusta. (4:78)

Keittomaali

Sideaineena käytettävästä ruisjauholiisteristä, pigmentistä ja säilyvyyttä parantavista lisäaineista valmistettu maali. Muita nimityksiä: punamultamaali, lieremaali. Kts. myös punamaali. (4:77)

Kengittäminen

Seinän alimman tai alimpien hirsien uusiminen. (35:2)

Kivi- ja lasivilla

Nykyisin yleisesti käytettyjä kiviaineisia, epäorgaanisia lämmöneristeitä. Puurakennuksessa on otettava huomioon näiden eristeiden puusta poikkeava toiminta. Puhallusvilla-nimikkeellä myytävä kivi- tai lasivilla on eri tuote kuin puhaltamalla asennettava sellukuitueriste. (21:3)

Kulttuurimaisema

Ihmisen käyttämä, hoitama, muuttama tai rakentama aineellinen ympäristö, jonka maisemakuvassa on näkyvissä ihmisen toiminnan jälkiä. (16:153)

Kulttuuriympäristö

Koostuu kolmesta eri elementistä: rakennetusta miljööstä, perinnemaisemista ja muinaisjäänöksistä. Käsitteeseen ei sisälly arvovarausta. Arvokkailla kulttuuriympäristöillä tarkoitetaan arvokkaita rakennettuja ympäristöjä, joko yksittäisiä rakennuksia tai laajempia rakennettuja kokonaisuuksia ympäröivine alueineen ja maisemineen. Alueen määrittely arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi ei tarkoita kehityksen pysäyttämistä tai alueen museoimista. Rakennusten säilyttämisessä ja korjauksessa paras lähtökohta on elävä ja toimiva ympäristö, jota kehitetään tasapainossa menneisyyden arvojen säilyttämisen kanssa. (16:153)

Luonnon pigmentti

Luonnon pigmentti (ruots. jordpigment, maaväri), jota saadaan jauhamalla, liettämällä, kuivaamalla ja usein myös kuumentamalla luonnossa esiintyviä, eräistä kivilajeista rapautumalla muodostuneita aineita. Esimerkkejä ovat okrat, punamullat, keltamullat ja umbra. (4:78)

Maakuntakaava

Maakunnan liiton laatima, yksityiskohtaisempaa kaavoitusta ohjaava kaavamuoto, entinen seutukaava. Kaavassa esitetään alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen periaatteet. Aluevarauksia osoitetaan vain siltä osin kuin on tarpeen valtakunnallisten tai alueellisten tavoitteiden kannalta tai eri kuntien alueiden käytön yhteen sovittamiseksi. (16:153)

Painumisvara

Esim. ovien tai ikkunoiden karmien ja karojen päälle jätettävä liikkumisvara, joka sallii hirsiseinän laskeutumisen. Painumisvaraa on oltava tuoreessa hirsiseinässä noin 4 cm/m sitovan rakennusosan korkeudesta. (35:2)

Ponti

Koho tai vastaavasti ura toisiinsa yhdistettävien lautojen reunoissa; koho eli koirasponti, ura eli naarasponntti. (1:64)

Punamaali

Teollinen, synteettisestä punamullasta valmistettu maali, jossa on mm. tiksotropiaa lisääviä aineita ja usein myös muovilateksia tai alkydia. (4:79)

Rakennusjärjestys

Kunnan laatima asiakirja, jolla annetaan paikallisista oloista johtuvat tarpeelliset määräykset. Rakennusjärjestystä ei sovelleta, jos oikeusvaikutteisessa yleiskaavassa, asemakaavassa tai Suomen rakentamismääräyskokoelmassa on asiasta toisin määrätty. Määräykset voivat koskea esim. rakennusten kokoa, sijoittamista rakennuspaikalle, aitaamista, istutuksia, rakennetun ympäristön hoitoa, vesihuollon järjestämistä yms. (16:154)

Rakennusoikeus

Asemakaavassa rakennuspaikalle tai rakennusalalle sallittu kerrosala, eli rakennusten kaikkien kerrosten yhteen laskettu pinta-ala ulkomittojen mukaan. Rakennusoikeus voidaan ilmaista joko suoraan neliömetreinä tai tehokkuuslukuna esim. $e=0,2$ (kerrosalan suhde rakennuspaikan pinta-alaan). (16:154)

Restaurointi

Kulttuurihistorialliset arvot huomioon ottava korjaaminen. Korjaus tehdään joko tyyliä korostaen, aikaisempaan tilaan palauttamalla, kerrokset säilyttäen ja/tai uusia osia lisäten. (16:154)

Rive

Hirsiseinän varausten ja yleensäkin rakojen tiivistämiseen käytettävä luonnonkuidusta revitty tilke, pellavaa, manillahamppua tai juuttia. (21:2)

Sahanpurutäyte

Lämmöneristeeksi soveltuva puusepäneristeestä sivutuotteena syntyvä sahanpuru ja kutterinlastu. (21:2)

Savitiili, poltettu tiili

Keraaminen katetarvike, joka valmistetaan savimassasta puristamalla ja polttamalla. Savitiilen väri voi vaihdella vaalesta tummaan punaiseen ja tiili voidaan polton yhteydessä lasittaa esim. mustaksi. (25:2)

Sellukuitueriste

Sanomalehtipaperista uusiutuotteena valmistettu lämmöneristysaine. Lahon- ja palonestoaineeksi on eristeeseen lisätty booriyhdisteitä. Asennus tehdään tavallisesti erityislaitteilla puhaltamalla. (21:2)

Sementtikattotiili, betonitiili

Betonimassasta muottiin valamalla valmistettu katetarvike. Tiilen väri on luonnostaan harmaa, mutta eri värejä saadaan aikaan joko maalilla tai käyttämällä värjättyä massaa. (25:2)

Seutukaava, ks. maakuntakaava.

Suojelukohde

Lain nojalla suojeltu rakennus tai alue. (16:154)

Suojelumääräys

Suojelupäätöksessä tai kaavassa oleva velvoite rakennuksen tai alueen säilyttämisestä. (16:154)

Vaarna

Hirsiseinässä kahden hirren läpi porattuun reikään lyöty puutappi, joka sitoo hirret toisiinsa. (35:3)

Varaus, varho

Rakennushirren alapuolelle veistetty pitkittäisuurre, jolla hirsi sovitetaan alemman hirren selkään. Erilaisia varustapoja ovat mm. umpi-, avo- ja kynsivaraus. (35:3)

Vuorauspaperi

Paksuhko rakennuspaperi, jota käytetään ilmavuotojen estämiseen. Bitumoituna paperia käytetään rakenteen ulommalla puolella, etenkin ulkokuorauksen alla. (21:2)

Yleiskaava

Asiakirja, jossa esitellään tavoitellun kehityksen periaatteet, ja jolla ohjataan yleispiirteisesti kunnan tai sen osan (osayleiskaava) yhdyskuntarakennetta ja maankäyttöä sekä sovitetaan toimintoja yhteen. Yleiskaava on ohjeena asemakaavaa laadittaessa ja muutettaessa, ja se ohjaa rakentamista niillä alueilla, joilla ei ole asemakaavaa. Asemakaavoitulla alueella noudatetaan asemakaavaa. Yleiskaava on uuden lain mukaan oikeusvaikutteinen, jollei kunnassa toisin päätetä. (16:153)

6 TUKIMUODOT

Siuronkallion rakennusten korjaamiseen ja hoitoon on mahdollista saada erilaisia avustuksia. Alla luetellut rahot jakavat niin tiedollista kuin taloudellistakin apua vanhan rakennuksen korjaajalle. Yhteystiedot löytyvät luvusta 7. Yhteystiedot.

Asuntorahasto

- Peruskorjauksen korkotukilaina.

Yhteystaho: Nokian kaupunki/ asuntoisännöitsijä

- Korjausavustus vanhuksille ja vammaisille

Yhteystaho: Nokian kaupunki/ asuntoisännöitsijä

Museovirasto

- Rakennusten entistämisavustus kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten ja niiden kiinteän sisustuksen konservointiin, kunnostamiseen tai historiallisen asun palauttamiseen. Myönnetään yksityisille ja yhteisöille, kunnille vain jos kyseessä on rakennussuojelulain nojalla suojeltu kohde. Yhteystaho: Museovirasto

- Museoviraston korjauskortisto neuvoo käytännön korjaustoimenpiteissä ja kertoo lisäksi asiaan liittyvää historiaa.

Pirkanmaan maakuntamuseo

- Perinnerakennusmestariprojektin palvelut: Neuvontakäynnit ja neuvonta puhelimitse, sekä käytännön ohjaus ja mallikorjaukset.

Pirkanmaan TE-keskus/maaseutuosasto

- Alueellisesta maaseutuohjelmasta voidaan rahoittaa maisemallisesti tärkeiden rakennusten ja kulttuuriympäristön hoitoa, kylien maisemanhoitosuunnitelmien laatimista ja toteuttamista, ympäristön viihtyvyyden parantamista sekä vesiensuojelua ja vesistöjen kunnostusta.

Sisäasiainministeriö

- Maakunnan kehittämistä aluekehittämissuunnitelmiin sisältyville hankkeille, kuten elinkeinotoiminnan kehittämiseen tai esim. kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden ympäristöjen kehittämishankkeisiin.

Yhteystaho: Pirkanmaanliitto

Ympäristöministeriö

- Avustus rakennusperinnön hoitoon. Voidaan myöntää kaavalla suojeltuihin tai muuten säilytettäväksi tarkoitettuihin alueisiin, joilla on yleistä kulttuurihistoriallista merkitystä ja joiden avustamisella on säilymistä turvaava merkitys.

7 YHTEYSTIEDOT

Nokian kaupunki

PL 2, 37101 Nokia

p. (03) 3418 111

www.nokiankaupunki.fi

Tekninen keskus Harjukatu 21

- Kaavoitusyksikkö

- Kunnallistekniset palvelut

- Tilapalvelut

Ympäristökeskus Harjukatu 21

- Rakennusvalvontayksikkö

- Ympäristönsuojeluyksikkö

Pirkanmaan ympäristökeskus/

maankäyttö- ja luonnonsuojeluosasto

Rautatiekatu 21 B 7. krs

PL 297 33101 Tampere

p. (03) 2420111

www.vyh.fi

Pirkanmaan liitto

Nalkalankatu 12 PL 76

33201 Tampere

p. (03) 2481111

www.pirkanmaa.fi

Museovirasto

Rakennushistorian osasto

Sturenkatu 4 PL 169

00511 Helsinki

p. (09) 40501

www.nba.fi

Pirkanmaan maakuntamuseo

maakunnallinen yksikkö

Veturiaukio 4 PL 487

33100 Tampere

p. (03) 31465140

Pirkanmaan TE-keskus

Kauppakatu 4 PL 467

33101 Tampere

p. (03) 2565300

www.te-keskus.fi

LÄHDELUETTELO JA KIRJALLISUUS

Alla on lueteltu käyttämiäni lähde- ja kirjallisuus- sekä vanhan rakennuksen korjaukselle sopivaa kirjallisuutta. Teokset ovat tekijän sukunimen mukaan aakkosjärjestyksessä. Sanastossa käyttämäni viittemerkintä perustuu numerointiin. Esim. merkintä (4:20) viittaa Kalevi Järvisen teokseen Puurakennusten ulkomaalaus, sivuun 20.

Painetut lähteet

1. Andersson, Päivi: Rakennusinventoinnin opas. Keski-Suomen museon monistesarja 1/1991.
2. Badermann, Elmar: Täydennysrakentaminen vanhassa ympäristössä. Ympäristöministeriö. Tutkimusraportti 1/1990. Helsinki 1990.
3. Härö, Elias & Kaila, Panu: Pohjalainen talo. Helsinki 1976.
4. Järvinen, Kalevi: Puurakennusten ulkomaalaus. Rakennustieto Oy. Hämeenlinna 1999.
5. Kaila, Panu: Kevät toi maalarin. Perinteinen ulkomaalaus. 2. p. Jyväskylä 2000.
6. Kaila, Panu: Talotohtori. 2. p. WSOY. Porvoo 1997.
7. Kaila, Panu & Pietarila, Pentti & Tomminen, Hannu: Talo kautta aikojen - julkisivujen historia. Helsinki 1987.
8. Kaila, Panu & Vihavainen, Tuija & Ekblom, Pehr: Rakennus konservointi. Museokohteena säilytettävien rakennusten korjaus- opas. Suomen museoliiton julkaisu 27. Joensuu 1987.
9. Lång-Kivilinna, Gunilla: Ikkuna. Korjaus ja huolto. Vaasan läänin taidetoimikunta 1996.
10. Lång-Kivilinna, Gunilla: Kivistä. Rakennusperinne ja sen vaaliminen Pohjanmaalla. Vaasan läänin taidetoimikunta 1997.
11. Maankäyttö- ja rakennuslaki. Rakennustieto Oy. 1999.
12. Martinen, Maire: Puukaupunkien suojele. Ympäristöministeriö. Tutkimuksia 2/1985. Helsinki 1985.
13. Mårtensson, Hans & Korhonen, Teppo: Kuistit ja verannat. Jyväskylä 1996.

14. Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisu 16. Helsinki 1993.
 15. Tarjanne, Liisa: Kylien suunnittelu ja rakentamisen ohjaus. Ympäristöministeriö. Kaavoitus- ja rakennusosasto. Helsinki 1984.
 16. Teivas, Eija & Tulonen, Annu: Nokian kulttuuriympäristöohjelma. Pirkanmaan ympäristökeskus. Alueelliset ympäristöjulkaisut 225. Tampere 2001.
 17. Tuomikoski, Paula: Miljöörakentaminen. Opetusministeriö. Rakennustieto Oy. Tampere 1993.
 18. Wainio, Terttu-Elina & Lehtonen, Hillka: Rakentaminen ja kaavoitus vanhoilla pientaloalueilla. Ympäristöministeriö. Tiedotus 8/1987.
 19. Vapola, Katariina: Kosken TL rakennustapaohjeisto. Uusi-kaupunki 2000.
- Museoviraston korjauskortisto 1-18. Rakennushistorian osasto 1994-1995.
20. Korjauskortti 1, Yleiskortti
 21. Korjauskortti 2, Lämmöneristyksen parantaminen
 22. Korjauskortti 3, Ulkolaudoituksen korjaus
 23. Korjauskortti 4, Huopakaton korjaus
 24. Korjauskortti 5, Peltikaton maalaus
 25. Korjauskortti 6, Tiilikaton korjaus
 26. Korjauskortti 7, Peltikaton maalaus
 27. Korjauskortti 8, Ikkunoiden korjaus
 28. Korjauskortti 9, Ovien korjaus
 29. Korjauskortti 10, Kuistin korjaus
 30. Korjauskortti 11, Kosteiden tilojen rakentaminen
 31. Korjauskortti 12, Keittomaali
 32. Korjauskortti 13, Öljymaali
 33. Korjauskortti 14, Tulisijat
 34. Korjauskortti 15, Puukaupunkien pihat ja aidat
 35. Korjauskortti 16, Hirsitalon rungon korjaus
 36. Korjauskortti 17, Hirsirakennusten siirto
 37. Korjauskortti 18, Pinkopahvi

Painamattomat lähteet

Aarrevaara, Eeva: Nurmijärvi. Maaseudun rakennustapaohjeet 1998.

Aarrevaara, Eeva: Orimattilan maaseutualueiden rakennustapaohjeet 1995.

Ahokas, Maria: Näin Siurossa ja Kuljussa ennen asuttiin ja elettiin. Nokian kaupungin kulttuurilautakunta 1998.

Hurme, Taru: Siuronkallio, Nokia. Alueellinen peruseräsuunnitelma. Diplomityö TTKK:n arkkitehtuurin osasto. 1986.

Nokian kaupungin rakennusjärjestys

Nokian kaupungin Siuronkalliota koskevat asemakaavat

Vilppo, Marja-Liisa: Nokian Siuronmäki. Rakennukset ja asuminen. Suomalaisen ja vertailevan kansatieteen proseminariesitelmä. Turun yliopisto, kansatieteen laitos. 1977.

Piirroksat ja valokuvat

Piirroksat:

Sirpa Salmi

Valokuvat:

Kuvat 2 ja 4: Annu Tulonen

Kuva 15: Eija Teivas

Kuva 19: Minna Sola

Kuvat 3, 5, 8, 12, 13, 14, 16 ja 23: Riitta Henttonen

Kannen kuva: Kuva Siuronkoskesta 1910- tai 1920-luvulta.

Kuvaaja tuntematon.

Vanhat kartat:

Hämeen maanmittaustoimiston arkisto